

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaali-ala

Toiminnalliset menetelmät

2015

Sari Auvinen ja Kirsi Suoninen

AVAIMIA ONNISTUNEeseen ITSENÄISTYMISEEN

– Käsikirja lastensuojelunuorelle ja sen käyttöopas
omaohjaajalle nuoren itsenäistymisen kynnyksellä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja Toiminnalliset menetelmät

2015 | 54+1

Anne Syvälahti

Sari Auvinen ja Kirsi Suoninen

AVAIMIA ONNISTUNEeseen ITSENÄISTYMISEEN

- Käsikirja lastensuojelunuorelle ja sen käyttöopas omaohjaajalle nuoren itsenäistymisen kynnyksellä

Toteutimme toiminnallisen opinnäytetyömme kehittämishankkeena. Tehtävänäimme oli kehittää yhtenäinen työväline nuoren itsenäistymisen tueksi, jolla tuetaan nuoren kasvua kohti aikuisuutta. Kehittämishanke toteutettiin yhteistyössä yksityisen lastensuojelulaitoksen Tukikoti Syli Oy:n kanssa, jonka toimipisteet sijaitsevat Kaarinassa ja Turussa.

Kehittämishankkeen tuotoksena kehitettiin käsikirja itsenäistyvälle nuorelle ja sen käyttöopas omaohjaajalle. Ohjaajan käyttöoppaan tarkoituksena oli tuoda lisää suunnitelmallisuutta Turun ja Kaarinan toimipisteiden työkäytäntöön, jotta ohjaajat pystyisivät tarkastelemaan ja tukemaan nuoren valmiuksia kohti itsenäistymistä. Nuoren käsikirjan tarkoituksena oli tukea nuoren kasvua kohti aikuisuutta, ennen jälkihuollon alkua. Lisäksi nuoren käsikirjaan olimme koonneet muistilistan muuttoon liittyvistä asioista sekä tietoa eri virastoissa asioimista varten.

Hankkeen aikana sisältöä kehitettiin sekä miellekartan että fokusryhmäkeskustelun avulla. Ideoita ja kokemuksia jaettiin yhdessä työntekijöiden ja omistajien kanssa. Käsikirja ja sen käyttöopas kehitettiin Tukikoti Syli Oy:n omistajien ja työntekijöiden mukaisesti. Sen sisältöä, rakennetta ja muotoa hahmoteltiin yhdessä ideointipalaverissa. Viimeistelyn ja ulkoasun toimeksiantaja halusi toteuttaa mainostoimiston kanssa, jossa toimeksiantajan aikaisemmat esitteet on suunniteltu. Tarkoituksena oli yhtenevä linja muiden esitteiden kanssa.

Kehittämishankkeen tietoperusta rakentuu lastensuojelun, nuoren kasvun ja kehityksen sekä elämänhallinnan ympärille. Tietoperustassa on perehdytty myös sijaishuollon omaohjaajan rooliin itsenäistyvän nuoren tukijana sekä kiintymyssuhteen vaikutusta lastensuojelunuoren itsenäistymiseen.

Käsikirja sekä sen käyttöopas ovat selkeitä ja helppolukuisia. Niitä voidaan muokata lastensuojeluasiakkaiden lisäksi myös muiden asiakasryhmien tarpeita vastaavaksi. Käsikirjan avulla työntekijä pystyy tukemaan asiakasta hänen sisäisessä ja ulkoisessa elämänhallinnassaan.

ASIASANAT: Lastensuojelu, nuori, elämänhallinta, itsenäistyminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in Social Services | Activating Methods in Social Services

2015 | 54+1

Anne Syvälahti

Sari Auvinen & Kirsi Suoninen

THE KEYS TO SUCCESSFUL INDEPENDENCE

- Handbook of child protection the adolescents and user's guide of a young care workers dawn on independence.

This functional thesis was carried out as a development project report. The purpose of this thesis was to invent a solid tool for the care workers of Tukikoti Syli. This tool helps them to support the adolescents' becoming independent. Development project report was done in cooperation with a private child protection institution Tukikoti Syli, located in Turku and Kaarina.

As a result of the development project report, we made handbook to the adolescents and an user's guide to the care workers. Our purpose was to create a handbook and the user's guide for the care workers and the adolescents. The user's guide for the care workers aimed to combine the work method in both branches of Tukikoti Syli. This enables the care workers to observe and support the skills of a young person who is in the middle of the process of becoming independent. The handbook for the adolescents was designed to support the process of becoming an adult, before the after care. In addition, we made a checklist of issues related to moving and information about different service units.

The material was improved using mind maps and focus group discussions. Ideas and experiences were shared with the care workers and the adolescents. The content of the handbook and user's guide are based on information gathered from partners and employees of Tukikoti Syli. Idea discussions were held to outline the form and structure of the handbook and user's guide. The final appearance and content were designed with an advertising agency. The aim was to make similar to previous ones that were designed with the same advertising agency.

The theoretical frame of this thesis is based on child welfare services and also on the process of an adolescent growing up and taking control of his/her life. We also collected data about the effect of a personal counsellor in a role of a supporter for the adolescent. The effect of attachment on adolescent was also one of the factors that we processed. The handbook and the user's guide are easy to read and explicit. As a part of the development project report, the handbook may be used with other clientele and also as a tool to observe the internal and the external control of life.

KEYWORDS: Child protection, adolescent, life control, becoming independent

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITTEET JA KEHITTÄMISTEHTÄVÄT	9
2.1 Kehittämishankkeen tausta ja tarve	9
2.2 Kehittämistehtävät ja tavoitteet	11
2.3 Toimintaympäristö ja toimijat	11
3 LASTENSUOJELU NUOREN ELÄMÄNHALLINNAN TUKIJANA	13
3.1 Lastensuojelu	13
3.2 Sijaishuolto	13
3.3 Jälkihuolto	15
4 NUORUUDEN KASVUUN JA KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	17
4.1 Nuoruuden vaiheita	17
4.2 Nuoruuden kehitystehtävät	18
4.3 Fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia kehityksen osa-alueita	19
5 NUOREN ITSENÄISYYTTÄ EDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ	21
5.1 Itsenäistyvä nuori	21
5.2 Elämänhallinta ja sen vaikutus nuoreen	24
5.3 Omaohjaaja nuoren itsenäistymisen tukena	29
6 KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN	31
6.1 Kehittämishankkeen aikataulu	31
6.2 Menetelmät	33
6.3 Kehittämishankkeen vaiheet	36
6.4 Aineiston hankinta ja dokumentointi	40
7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTOS	41
7.1 Käsikirjan ja sen käyttöoppaan sisältö ja rakenne	41
7.2 Käsikirjan ja sen käyttöoppaan hyödynnettävyys ja käyttömahdollisuudet	50
8 ARVIOINTI JA POHDINTA	51

8.1 Kehittämishankkeen arviointi	51
8.2 Kehittämishanke ammatillisesta näkökulmasta	52

LÄHTEET	55
----------------	-----------

LIITTEET

Liite 1. Palautekysely

KUVAT

Kuva 1. Ohjaajan käyttöopas, ideointia	38
Kuva 2. Muistiinpanoja nuoren käsikirjan ensimmäisestä versiosta	39
Kuva 3. Nuoren käsikirjan kansilehti	42
Kuva 4. Nuoren käsikirjan johdanto	43
Kuva 5. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo	44
Kuva 6. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo	45
Kuva 7. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo	46
Kuva 8. Ohjaajan käyttöoppaan kansilehti	47
Kuva 9. Ohjaajan käyttöoppaan sisällysluettelo	48
Kuva 10. Ohjaajan käyttöoppaan johdanto	49

KUVIOT

Kuvio 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta	22
Kuvio 2. Elämänhallinta, syrjäytymisvaara, syrjäytyminen	26
Kuvio 3. Omaohjaajan roolikartta	30
Kuvio 4. Kehittämishankkeen aikataulu	32

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme ajatuksena oli saada yhtenäinen ja suunnitelmallinen työkäytäntö itsenäistyvien nuorten kanssa työskentelyyn Tukikoti Sylin yksiköissä. Itsenäistymisvaiheessa sijaishuollossa on haastetta sekä nuorille että ohjaajille. Tarkoituksenamme on, että nuoret saisivat paremmat valmiudet itsenäisen elämän hallintaan sijoituksen päätyttyä. Kehittämistehtävänäimme oli laatia käsikirja nuorelle ja sen käyttöopas omaohjaajalle.

Nuoren käsikirja koostuu sisäisestä ja ulkoisesta elämönhallinnasta. Sisäisessä elämönhallinnan osuudessa nuori käy läpi omaa elämäntarinaansa, miettii omia vahvuuksiaan ja tunteitaan sekä pohtii omia unelmiaan. Hän miettii omia sosiaalisia taitojaan, palautteen antamista ja vastaanottamista. Lopuksi nuori kirjoittaa omaa lähiverkostoaan ja suunnittelee omaa ajankäyttöään. Ulkoisen elämönhallinnan osuus puolestaan keskittyy itsestä huolehtimiseen, ravitsemukseen ja kodinhoitoon, raha-asioiden hoitamiseen, työnhakuun ja virastoissa asiointiin. Käsikirjan loppuosa koostuu asioista, joista nuoren on hyvä tietää muuttaessa omaan kotiinsa, muuttajan muistilistasta ja nuorelle hyödyllisistä nettilinkeistä.

Ohjaajalle tarkoitettussa käyttöoppaassa on itsenäistyvän nuoren elämänvaiheen osa-alueet, joita nuoren kanssa käydään läpi. Käyttöoppaassa on konkreettisia esimerkkejä, miten nuoren kanssa keskitytään ravitsemukseen, kodinhoitoon, raha-asioiden hoitamiseen, työnhakuun ja virastoissa asiointiin. Lopussa on vielä muistilista kotikunnan palveluista sekä taulukko, johon kirjataan yhdessä nuoren kanssa läpikäytyt asiat.

Kehittämishankkeen aikana suunnitelmaa työstettiin moniammatillisessa työryhmässä. Ryhmässä oli mukana meidän lisäksi Tukikoti Sylin omistajat sekä ohjaajia molemmista yksiköistä. Tässä kehittämisraportissa esittelemme kehittämistoiminnan lähtökohdat, kehittämistehtävän ja tavoitteet sekä kehittämishankkeen toimijat.

Hankkeen tietoperusta koostuu lastensuojelusta, nuoren kasvusta ja kehityksestä sekä elämänhallinnasta. Itsenäistymisen osalta käsitellään sisäistä ja ulkoista elämänhallintaa, lastensuojelunuoren kiintymyssuhdetta sekä omaohjaajan roolia nuoren itsenäistymisen tukijana. Lisäksi käsittelemme nuoren omaa osallisuutta lastensuojelun arjessa.

Kuvaamme raportissa kehittämishankkeemme etenemisen ideointi- ja suunnitteluvaiheesta hankkeen päättämiseen asti. Lisäksi kuvaamme käyttämämme kehittämismenetelmät sekä toteutusvaiheen aikana hankkimamme materiaalin ja sen dokumentoinnin. Käsikirjassa ja sen käyttöoppaassa kuvaamme niiden sisällön ja rakenteen sekä pohdimme niiden käyttökelpoisuutta ja hyödynnettävyyttä jatkossa.

Kehittämöraportin lopuksi arvioimme hankkeen tuotosta ja toteutusta omien kokemustemme pohjalta. Pohdimme kehittämishankettamme myös sosionomin ammatillisesta näkökulmasta sekä omaa ammatillista kasvuamme kehittämishankkeen aikana.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kasvattaa ammatillista tietoa lastensuojelusta sekä nuoren itsenäistymisprosessista ja keinoista, joilla nuorta voi tukea itsenäistymisen harjoittelussa. Hankkeemme on ajankohtainen, koska tutkimusten mukaan nuoret lähtevät sijaishuollosta itsenäiseen elämään ”raakileena”. Saimme hankkeen aikana konkreettista kokemusta työskentelystä lastensuojelussa sekä verkostoitumisesta moniammatillisessa työryhmässä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT, TAVOITTEET JA KEHITTÄMISTEHTÄVÄT

2.1 Kehittämishankkeen tausta ja tarve

Hankkeen tausta

Idea kehittämishankkeestamme sai alkunsa joulukuussa 2014 molempien kiinnostuksesta työskennellä nuorten parissa. Kumpikin meistä tunsu ennestään yhden omistajan Tukikoti Syli Oy:stä, joten lähdimme markkinoimaan itseämme heille. Kaikki neljä omistajaa innostuivat tekemään yhteistyötä kanssamme. Toimeksiantajallamme oli ajatuksena, että nuoren itsenäistymistä tuettaisiin ennistä suunnitelmallisemmin ja tasalaatuisemmin molemmissa yksiköissä.

Sijoitettujen lasten määrä maassamme on ollut kasvussa koko 2000-luvun aikana (THL 2015). Ehdotuksemme pohjalta Tukikoti Sylissä koettiin olevan tarvetta laatia nuoren itsenäistymistä tukeva työväline. Tukikoti Sylissä eletään jo ennestäänkin hyvää arkea. Heillä on säännöllinen, ennustettava päivä- ja viikkorytmi sekä selkeät toiminnot, jotka tuovat elämään turvallisuutta. Ne ovat hyvä tuki kasvulle ja nuoren itsenäistymiselle. Tukikoti Syli jatkaa sovittaessa työskentelyä heiltä poismuuttaneiden nuorten kanssa jälkihuoltona. He pitävät myös tärkeänä jatkumon luomista nuoren itsenäistymisen tukemiseksi. Tämän lisäksi henkilökunta kaipasi helppolukuista muistilistaa nuorelle, kun hän on muuttamassa omaan asuntoonsa.

Hankkeen tarve

Nuoren lähtöä itsenäiseen elämään sijaishuoltopaikasta tulisi valmistella riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin voidaan paremmin turvata myönteisen kehityksen jatkuminen sekä arvioida minkälaisia tukirakenteita nuori tarvitsee elämänsä sijoituksen jälkeen. Yhteistyössä nuoren, hänen vanhempansa, sosi-

aalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan työntekijän kanssa laaditun jälkihuolto-suunnitelman tulisi taata nuorelle luotettava kokonaisuus, jotta hän tietäisi kenen puoleen voi kääntyä avun tarpeessa. (Känkänen 2013,270.)

Tutkimusten mukaan nuorilla, jotka ovat sijaishuollossa, on enemmän vaikeuksia psyykkisen sekä fyysisen hyvinvoinnin, koulutuksen ja työllistymisen osalta verrattuna muihin nuoriin (Scannapieco & Connell-Carrier & Painter 2007, 425–426). Lastensuojelunuorten itsenäistymisen haasteena on nimenomaan itsenäistyminen kertaheitolla. Nuoren tiedot ja taidot eivät aina vastaa itsenäisen elämän asettamia haasteita. Lähdettyään sijaishuoltopaikasta ei nuorilla yleensä ole paikkaa mihin palata, jos itsenäisen elämän alku ei sujukaan odotetusti. (Laaksonen 2004,7,10.) Sen vuoksi itsenäistymistaitojen harjoitteluun tulisi kiinnittää huomiota jo sijaishuoltopaikassa, ja nuoren kanssa tulisi harjoitella erilaisia itsenäistymiseen liittyviä taitoja.

Merja Saukon (2008) pro gradu - tutkielmassa haastateltiin sosiaalityöntekijöitä jälkihuollon tilanteesta ja he kaipasivat suunnitelmallisempaa otetta jälkihuolto-työhön. Suunnitelmallisuuteen kuuluisi nuoren tukemisen aloittaminen jo hyvissä ajoin ennen täysi-ikäisyyttä sekä valmistaminen jälkihuoltoon. Sosiaalityöntekijöiden mielestä liian moni nuori jää tässä vaiheessa tyhjän päälle, koska itsenäistymisen valmistautumista ei ole aloitettu tarpeeksi ajoissa. (Saukko 2008,51.)

Kokemusten mukaan, jälkihuollon suunnittelu aloitetaan usein liian myöhään juuri ennen sijoituksen loppumista ja näin käytännössä nuori lähtee maailmalle ”raakileena”. Sijoitettujen nuorten tukiverkosto on yleensä hatarampi, kuin saman ikäisten vanhempien kanssa elävien. (STM 2013, 45.)

Otimme vastuun kehittämishankkeen ideoinnista sekä etenemisestä. Toivomuksena toimeksiantajalla oli selkeä käsikirja nuorelle, jonka avulla hän voisi myös itse pohtia omaan itsenäistymisprosessiinsa vaikuttavia tekijöitä. Ohjaajalle tarkoitettuun käsikirjan käyttöoppaaseen he toivoivat entistä suunnitelmallisempaa ja yhtenäisempää työkäytäntöä Turun ja Kaarinan toimipisteille, jotta he

voisivat tukea ja ohjata nuorta paremmin itsenäisesti toimeentulevaksi aikuiseksi.

2.2 Kehittämistehtävät ja tavoitteet

Kehittämisellä pyritään jonkin asian muutokseen tai parempaan toimintatapaan (Toikko & Rantanen 2009, 16). Aloituvaihe, joka pitää sisällään kehittämistarpeen sekä tehtävän, vie työtä eteenpäin (Salonen 2013, 17). Kehittämistoiminta voidaan kohdistaa esimerkiksi työntekijöiden uusien työkäytäntöjen käyttöönottoon. (Toikko & Rantanen 2009, 16). Kehittämishankkeena oli luoda käsikirja nuoren itsenäistymisen tukemiseksi ja sen käyttöopas ohjaajalle. Käsikirjan ja käyttöoppaan tarkoituksena oli yhtenäistää Turun ja Kaarinan toimipisteiden työkäytäntöä, jotta molemmissa toimipisteissä itsenäistyvän nuoren tukeminen olisi samankaltaista ja suunnitelmallista. Näin ohjaajat pystyisivät paremmin tarkastelemaan ja tukemaan nuoren valmiuksia kohti itsenäistymistä. Nuoren käsikirjan tarkoituksena oli tukea nuoren kasvua kohti aikuisuutta, ennen jälkihuollon alkua. Lisäksi nuoren käsikirjaan olimme koonneet muistilistan muuttoon liittyvistä asioista sekä tietoa eri virastoissa asioimista varten. Loppuun olimme koonneet vielä eri nettilähteitä, joista nuori saa helposti tietoa eri elämänvaiheessaan.

Kehittämishankkeellamme oli kaksi tavoitetta. Halusimme tehdä nuorelle selkeän ja helposti ymmärrettävän käsikirjan, jossa on myös konkreettisia esimerkkejä nuoren asuessa itsenäisesti. Ohjaajan käyttöoppaan tavoitteena puolestaan oli tuoda lisää suunnitelmallisuutta ja yhtenäisyyttä Turun ja Kaarinan toimipisteiden työkäytäntöön, jotta jokainen nuori saisi samanlaista ohjausta ja tukea itsenäistymisprosessin aikana.

2.3 Toimintaympäristö ja toimijat

Tukikoti Syli Oy on yksityinen lastensuojelulaitos alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille. Toimipaikat sijaitsevat Turussa ja Kaarinassa. Kummassakin yksikössä

on seitsemän asiakaspaikkaa. Se toimii sijaishuoltopaikkana, jonne lapset tulevat joko avohuollon tukitoimena tai huostaan otettuina. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

Tukikoti Syli tukee lapsen ja nuoren omia voimavaroja. Kasvatusperiaatteena Sylissä on antaa lapselle hellyyttä, turvaa ja ymmärrystä sekä ohjata lasta noudattamaan sopimuksia ja kantamaan vastuuta. Turvallisen arjen lisäksi Tukikoti Sylissä painotetaan sitä, että jokainen lapsi saa hänelle sopivaa kuntoutusta. Kuntoutusmuotoja ovat sosiaalinen ja kasvatuksellinen kuntoutus, lastensuojellinen kuntoutus omaohjaajan kanssa, psykoterapeuttinen kuntoutus ja seksuaalineuvonta. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

Hyvä yhteistyö lapsen perheen kanssa luo pohjan Sylin hoidon onnistumiselle. Henkilökunta työskentelee avoimesti jokaisen lapsen perheen kanssa sekä ohjaa vanhempia arjen kasvatustyössä, etsien myönteisiä ratkaisumalleja. He keskittyvät lapsen lisäksi koko perheen vahvuuksien löytämiseen ja niiden tukemiseen. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

Tukikoti Sylin työyhteisössä työskentelee monitaitoinen henkilökunta. Kaikki Sylin aikuiset ovat terveydenhuolto- kasvatus- tai sosiaalialan ammattilaisia. He kehittävät myös omaa ammattitaitoaan kohtaamaan muuttuvaa yhteiskuntaamme käymällä lisä- sekä täydennyskoulutuksia. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

3 LASTENSUOJELU NUOREN ELÄMÄNHALLINNAN TUKIJANA

3.1 Lastensuojelu

Lastensuojelun perustehtävänä on turvata jokaiselle lapselle ja nuorelle turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Se on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä, jokaisen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (THL, 2015.) Jos lapsen huolenpidossa on puutteita, hän vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystä, taikka kodin olosuhteet vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä, on viranomaisten velvollisuus puuttua asiaan. Ensisijaisena vaihtoehtona ovat avo- huollon tukitoimet, mutta jos ne koetaan riittämättömiksi, voidaan lapsi ottaa huostaan. Kunnan sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanottoa ja päätöksen siitä tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija (STM 2015). Sen tarkoituksena on turvata lapselle kasvuympäristö, jossa hänellä on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä turvallisessa ja riittävän virikkeellisessä ympäristössä. (Puonti ym. 2004, 114–115.)

3.2 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen huolehtimista kodin ulkopuolella. Se siirtää vastuun lapsen arjesta sosiaalityöntekijälle ja rajaa vanhempien huoltajuutta. (Puonti ym. 2004, 77.) Erilaisia sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti ja laitoshuolto. Kunnat vastaavat siitä, että jokaiselle lapselle etsitään hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka. Sen periaatteena on edun ja kehityksen kannalta paras mahdollinen vaihtoehto. (Saastamoinen 2010, 10.)

Omaohjaaja sijaishuollossa

Omaohjaajamenetelmä on lapsen ja nuoren suunnitelmallista sekä järjestelmällistä kasvattamista lastensuojelulaitoksessa. Omaohjaajalla on tietty vastuu omaohjattavasta, vaikka koko työyhteisö sekä muut asiantuntijat ovat mukana ohjaamassa ja kasvattamassa lasta. Tämä luo erityisen tunnesuhteen lapsen ja ohjaajan välille. Tunnesuhde on molemminpuolista ja vastavuoroista turvallisuuden tunnetta ohjaajan sekä ohjattavan välillä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Sijoitetulle lapselle omaohjaaja on korostuneen tärkeä ihminen, koska lapsen kiintymyssuhteet ovat saattaneet katkeilla tai puuttua kokonaan. Omaohjaajan ja lapsen suhde on usein kiintymyssuhde, vaikka ohjaaja ei olekaan ottamassa vanhempien roolia. Hän on nuorelle turvallinen, luotettava ja helposti lähestyttävä aikuinen, joka osaa huomioida nuoren tarpeet sekä antaa nuorelle hänen kaipaamaansa huomiota. (Aho 2009, 81.) Myös Reinikainen (2009) tuo tutkimuksessaan ilmi, että luottamus ohjaajaan kasvattaa nuoren itseluottamusta sekä uskoa tulevaisuudesta (Reinikainen 2009, 150). Omaohjaaja huolehtii lapsen ja hänen vanhempiansa yhteydenpidosta ja on yhteistyössä myös muiden lapsen sidosryhmään kuuluvien ihmisten kanssa (Aho 2009, 81).

Omaohjaajan työ on kuin matkalla oloa, jossa matkakumppanina on omaohjattava. Matkan reittiä ei tunneta etukäteen, eikä sitä, miten matkakumppanuus kehittyy ja kestää. Matkanjohtajan on pidettävä matkakumppani mukanaan, vaikka kumppani välillä haluaisi luovuttaa. Omaohjaajan on omattava kärsivällisyyttä, rohkeutta, pitkäjänteisyyttä sekä näköaloja tulevaisuuteen. (Timonen-Kallio ym. 2000, 24 -25.)

Tasavertaisen työtavan löytäminen omaohjattavan sekä muiden lasten välillä on usein omaohjaajalle tasapainoilua työskentelyssä. Työnohjauksen ja muiden työntekijöiden avulla varmistetaan, että ohjaajan sekä ohjattavan suhde on suunnitelman mukaista. Tämä vaatii ohjaajalta ammattitaitoa ja kokemusta. Niiden avulla hän kykenee rajamaan sekä irrottautumaan työstään ja hallitsemaan

omaa riittämättömyyden tunnettaan sekä sietämään keskeneräisyyttään työssään. (Aho 2009, 83.)

Omaohjaajalla on myös merkittävä rooli moniammatillisessa yhteistyössä. Hän voi toimia lapsen tukihenkilönä keskusteluissa ja tuoda esille lapsen näkökulmaa. Lastenkodissa on tärkeää kartoittaa nuoren sosiaalisia verkostoja. Omaohjaajan tehtävä on myös luoda ja ylläpitää yhteyksiä yhdessä nuoren kanssa perheeseen ja muihin verkoston henkilöihin. Omaohjaajan rooli on myös usein puhemiehenä toimiminen nuoren ja perheen välillä, jos keskusteluyhteys on huono tai se on katkennut. (Timonen-Kallio ym. 2000, 29, 31.)

Omaohjaaja Tukikoti Sylissä

Tukikoti Sylissä omaohjaaja on lapsen tai nuoren luottoaikuinen. Jokaiselle lapselle tai nuorelle nimetään kaksi omaohjaajaa. He keskustelevat ja päättävät yhteistyössä vanhempien kanssa lapsen tai nuoren asioista. Omaohjaajan suhde nuoreen toteutuu toiminnallisella ja tunnepohjaisella tasolla. Näin nuori saa luotettavan ja turvallisen aikuissuhteen. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

Tukikoti Sylin toimintaa tukevat säännöllisesti tehtävät asiakassuunnitelmat, joita työstetään yhdessä sosiaalityöntekijän, omaohjaajan ja perheiden kanssa. Asiakassuunnitelmassa kuvataan nuoren nykytilannetta ja suunnitellaan tavoitteita seuraavalle puolivuotiskaudelle. Sen pohjalta omaohjaajat tekevät yhdessä vanhempien kanssa nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman. (Tukikoti Syli Oy 2015.)

3.3 Jälkihuolto

Kaikilla nuorilla on tarve kehittyä itsenäiseksi ja siihen jokainen nuori tarvitsee positiivista tukea muilta ihmisiltä. Kun yhteiskunta on ottanut lapsen huostaan, on sen velvollisuus myös kantaa vastuu nuoren itsenäistymisestä, jotta nuoren omat ja hänen lähiverkostonsa voimavarat kantavat mahdollisimman onnistuneeseen itsenäistymiseen. Itsenäistymiseen kasvaminen on pitkäjänteistä työtä. Aikuisen tukea tarvitaan paitsi henkiseksi tueksi, myös nuoren arjen taitojen

kehittämisessä. Niitä tulisikin harjoitella jo hyvissä ajoin ennen nuoren omilleen muuttamista. Tämä olisi hyvä aloittaa jo nuoren sijoituspaikassa. Sijaishuollon kasvatustyön tavoitteena on auttaa nuorta löytämään omia vahvuuksiaan sekä tukemaan niitä. Lisäksi siihen kuuluvat nuoren oman elämän hahmottaminen sekä ongelmaratkaisutaitojen kehittäminen. Myös nämä taidot tukevat nuoria selviytymään tulevaisuudessa. Luottamussuhde turvalliseen aikuiseen sekä aikuisen antama tuki, antaa nuorelle toivoa ja uskoa siitä, että hän pärjää omillaan tulevaisuudessa. (Laaksonen 2004, 10, 26–28.)

Huostaanotto päättyy viimeistään nuoren täytettyä 18 vuotta. Sen jälkeen alkaa lakisääteinen jälkihuolto. Tämä ei kuitenkaan ole sijaishuollon alakäsite, vaan oma lastensuojelutoimenpiteen vaihe. Kuitenkin nämä tulisi nähdä kokonaisuutena, jossa nuoren asioista vastaisivat sekä sosiaalityöntekijä että sijoituspaikan työntekijät. (Taskinen 2010, 150.) Jälkihuollon tarkoituksena on turvata nuoren aikuisuuteen kasvu, jossa yhteiskunta vastaa toimenpiteistä. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa asumisen järjestäminen, riittävä toimeentulo sekä koulutuksen ja harrastusten tukeminen. Jälkihuolto päättyy nuoren täytettyä 21 vuotta. (LsL 414/2007 75 §.) Lain mukaisesti kunnan on aina järjestettävä jälkihuolto sijoitetulle nuorelle. Sen mukaan jälkihuoltoa järjestetään kaikille nuorille, joiden huostaanotto päättyy, vaikka nuori ei olisikaan vielä itsenäistymässä. Jälkihuolto eroaa siinä mielessä sijaishuollosta, että se on aina nuorelle vapaaehtoista, vaikka kunnille se on pakollinen. (Laaksonen 2004, 12.)

4 NUORUUDEN KASVUUN JA KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

4.1 Nuoruuden vaiheita

Nuoruudessa ihminen siirtyy lapsuudesta kohti aikuisuutta, jossa monet muutokset vievät kehitystä eteenpäin. Tämän ajanjakson voi jaotella kolmeen eri vaiheeseen. Varhaisnuoruuteen, joka on 11–14 vuotiaana, keskinuoruuteen joka ajoittuu 15–18 ikäkauteen sekä myöhäisnuoruuteen, johon katsotaan kuuluvan 19–22/25 vuotiaat nuoret. Näiden vaiheiden aikana ihmisessä tapahtuu runsaasti fyysistä kasvua, jonka vuoksi nuoren psyykinen tasapaino muuttuu. Nuoruusikä onkin sopeutumista sekä ulkoisiin että sisäisiin muutoksiin. Se vaatii paljon voimavaroja nuorelta sekä hänen läheisiltään. Jotta hänen läheisensä voivat tukea häntä, vaatii se aikuiselta ymmärrystä nuoren kehityksestä. Tätä lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävää aikaa kuvataan myös toisena yksilöitymisvaiheena, koska nuori voi löytää uuden identiteettinsä vain irrottautumalla lapsuudestaan. Yhteistä kaikille ikävaiheelle on kehitystehtävät, jotka kuuluvat nuoruuteen. (Aaltonen ym. 2003, 51; Aalberg & Siimes 2007, 15; Nurmiranta ym. 2009, 72.)

Nuoruus on tasapainoilua minuuden etsinnän sekä oman paikkansa löytämisen kanssa. Nuori luo ystävyys-suhteita ikätovereidensa kanssa ja kapinoi vanhempiaan vastaan. Hän käy läpi tunteitaan ja luo omaa identiteettiään. Hän tarvitsee kuitenkin rajojen asettajaa, turvallisesta ja vastuuntuntoisesta aikuisesta, joka tarvittaessa tukee sekä kuuntelee nuorta. Turvallisen aikuisen avulla, nuori pystyy rakentamaan omaa minuuttaan ja nauttimaan omasta kasvustaan. Erilaisten kriisien ja sitoutumisvaiheiden kautta nuori rakentaa omaa identiteettiään sekä yksilöllistä minäkäsitystään. Nuoren maailma laajenee lähiympäristön ulkopuolelle. Ulkopuolelta tulevat mallit sekä haasteet muokkaavat nuorta. Ammatilliset päämäärät selkiintyvät ja nuori alkaa integroitua yhteiskuntaan omana vastuuta

ottavana yksilönään. (Aaltonen ym. 2003, 16–17; Aalberg & Siimes 2007, 15; Nurmiraanta ym. 2009, 72, 78.)

Nuoren elämänhallinta ja itsenäistyminen lisääntyvät, kun hän siirtyy kohti aikuisuutta. Siirtymävaiheessa nuori tarvitsee runsaasti aikuisen ohjausta ja tukea. (Aaltonen & Heikkinen, 2009, 166.) Laitosen (2006, 28) tutkimuksen mukaan tämä lapsuuden ja aikuisuuden välinen aika sijoitetun nuoren elämässä liittyy läheisesti jälkihuoltoon. Jotta nuoren itsenäistymistä kyetään riittävästi tukemaan sekä arvioimaan, on nuoruuden eri vaiheiden ymmärtäminen sekä huomioiminen tärkeää.

4.2 Nuoruuden kehitystehtävät

Kehityshaasteet ovat prosesseja, joissa ihmisellä on tarve muuttaa sekä saavuttaa uusia asioita. Näitä haasteita kutsutaan kehitystehtäviksi, joita jokaisessa ikäkaudessa ilmenee. Nuoruudessa päämääränä on itsenäistyminen. Tämän saavuttaakseen nuoren on ratkaistava ikäkauteensa kuuluvat kehitystehtävät, jotta hän pystyy siirtymään seuraavaan elämänvaiheeseen. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 53; Aalberg & Siimes 2007, 68.)

Nuoruuden kehityshaasteet muodostuvat nuoren omista tavoitteista, haaveista sekä voimavaroista, yhdessä ympäristön asettamien velvollisuuksien, odotusten ja tuen kanssa. Nämä haasteet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa ja rakentavat nuoren kehitystehtävää eteenpäin. Kehityshaasteessaan nuori käy läpi omaa tarvettaan muuttua ja hän haluaa saavuttaa jotain uutta elämäänsä. Itsensä hyväksyminen miehenä tai naisena on osa nuoren kehitystehtävää. Myös kodista irtaantuminen ja itsenäistyminen sekä parisuhteen luominen kuuluvat nuoren elämänvaiheeseen. Oman paikan löytäminen yhteiskunnassa on keskeinen kehitystehtävä nuoruuden aikana. (Aaltonen ym. 2003, 19,74, 51; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 53–54.)

Kun nuori on hyväksynyt erilaiset kehityshaasteensa, hän alkaa muodostaa omaa persoonallisuuttaan rakentamalla omaa toimintaansa sekä luottamusta omiin kykyihinsä. Nuori pohtii paikkaansa maailmassa ja sitä kuka hän oikeas-

taan on. Hänelle muodostuu tarve löytää oma yksilöllisyytensä sekä löytää omia voimavarojaan ympäröivän kulttuurinsa asettamien tavoitteiden mukaisesti. Omaan persoonallisuuttaan muodostaessaan, nuoret ovat erittäin herkkiä ympäristön vaikutuksille. Tällöin nuoret tarvitsevat runsaasti aikuisten tukea, koska persoonallisuutensa avulla he kykenevät selviytymään erilaisista elämäntilanteista sekä ihmissuhteistaan. (Aaltonen ym. 2003, 19,74, 51; Kronqvist & Pulkinen 2007, 53–54.)

Erik H. Erikssonin elämänkaariteorian mukaan elämänkulkua tarkastellaan eri siirtymävaiheiden kautta. Hänen mukaansa jokaisen ikävaiheen kehityshaaste sisältää oman kehitystehtävänsä. Nuoruudessa se on oman identiteetin muodostaminen. Kun nuori onnistuu kehityshaasteessaan, hän kykenee luomaan positiivisen minäkuvan sekä vahvistamaan itseluottamustaan. Niiden avulla hän pystyy tekemään itsenäisiä päätöksiä tulevaisuudessa. Jos puolestaan nuoren kehityshaasteet epäonnistuvat, kokee hän itsensä huonoksi ja epäonnistuneeksi ihmiseksi. Tällöin kehitysvaiheen vaarana on identiteettiroolin hajaantuminen, eli nuori ei tiedä mitä hänen tulisi olla. (Kronqvist & Pulkinen 2007, 53.)

4.3 Fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia kehityksen osa-alueita

Nuoren kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat fyysiset, psyykkiset sekä sosiaaliset osa-alueet. Niihin vaikuttavat ihmisen perimä yhdessä ympäristötekijöiden kanssa. Kehitystapahtumana nämä kaikki osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa. (Aaltonen ym. 2003, 51.)

Fyysinen kehitys alkaa puberteetilla, joka sijoittuu nuoruusiän alkuvaiheeseen. Kasvu kiihtyy, hormonitoiminta lisääntyy ja seksuaalinen kypsyminen alkaa. Ne aiheuttavat nuorelle usein voimakkaitakin tunnemyrskyjä, koska nuoren tulee sopeutua muuttuvaan kehoonsa sekä sisäisiin muutoksiinsa. Tyttöillä ja pojilla kasvu ja kypsyminen ovat erilaisia. Tyttöillä fyysinen kasvu ja kehitys tapahtuvat tavallisemmin samanaikaisesti, kun taas pojilla kasvu jatkuu vielä murrosiän jälkeenkin. (Aalberg & Siimes 2007, 15.)

Psyykkisen kasvun ja kehityksen aikana nuoren elämänhallinta- ja tasapainon säätelytaidot sekä itsetuntemus kehittyvät. Nuori alkaa irrottautua vanhemmistaan, turvautuu kasvussaan ikätovereihin sekä alkaa hyväksyä omaa kehoaan. Vaikka psyykkistä kehitystä tapahtuukin useilla osa-alueilla, on ajattelun kehityminen yksi tärkeimmistä psyykkisen kehityksen osa-alueista. (Aalberg & Siimes 2007, 75.) Ajattelutaitojen kehittymisen ansiosta, nuoret kykenevät laajentamaan maailmankuvaansa sekä pystyvät rakentamaan omaa ajatusmaailmaansa. (Nurmi 2006, 129.) He tarkastelevat kriittisesti ympäristöään ja kyseenalaistavat sekä arvioivat jo oppimiaan asioita. Oma tulevaisuus alkaa kiinnostaa, ja nuoren päätöksentekotaidot sekä suunnitelmallisuus ajattelun kehityksen myötä lisääntyvät. Näiden taitojen avulla, nuori pystyy tulevaisuudessa ratkaisemaan omaan elämäänsä vaikuttavia asioita, kuten ammatinvalintaan ja ihmissuhteisiin liittyviä asioita. Myös luova ongelmaratkaisukyky lisääntyy, jota nuoret tarvitsevat itsenäistyessään. Uusien asioiden oppimisen lisäksi nuori tarvitsee tunneälyn harjoittelua. Se kehittyy avoimen vuorovaikutuksen sekä rakentavan palautteen avulla. Näin nuori oppii vastaanottamaan sekä positiivista että negatiivista palautetta itsestään, ilman epätoivoon vaipumista. (Aaltonen ym. 2003, 62; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 169.)

Sosiaalisen kehityksen osa-alueella ystävien merkitys korostuu ja ystävyysuhteet ovatkin nuorelle tärkeitä. Se pitää sisällään uskollisuuden, luottamuksen ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ystäville kerrotaan niin ilot kuin surutkin ja ymmärryksi tuleminen on tärkeää. Nuoruuden edetessä ryhmään kuuluvuuden tunne kasvaa. Nuoret haluavat hyväksyntää kaveriporukalta ja heidän näkökantansa muodostuu tärkeämmäksi kuin aikuisten. Kapinointi kasvattajia kohtaan on tavallista ja nuoren siteet heihin muuttavat muotoaan. Jos nuoren ja kasvattajien välillä on luottamuksellinen ja avoin suhde, on kapinointikin vähäisempää. Vanhempien hyväksyvä sekä tasa-arvoinen suhtautuminen nuoreen, auttaa nuorta hänen itsenäistymisprosessissaan. (Aaltonen ym. 2003, 91–93, 157.)

5 NUOREN ITSENÄISYYTTÄ EDISTÄVIÄ TEKIJÖITÄ

5.1 Itsenäistyvä nuori

Nuoren lähestyessä omaa itsenäistymistään, tulee hänen ajoissa tietää mitä on tapahtumassa. Itsenäiseksi kasvaminen on pitkäjänteistä työtä, johon nuori tarvitsee luotettavan aikuisen rinnalle kulkijaksi. Itsenäisen elämän opettelu aloitetaan jo sijoituspaikassa. Nuoren kanssa keskustellaan sijaishuollon ja jälkihuollon eroista niin, että nuori ymmärtää asian. Uuden elämänvaiheen valmistelu tehdään huolellisesti, jotta siirtymävaiheessa oleva nuori voi luottavaisin mielin suunnata katseensa kohti tulevaisuutta. (Laaksonen 2004, 24–25.)

Itsenäistyminen on jokaisen nuoren kohdalla omanlaistansa. Nuoren asettaessa omia tavoitteita itsenäistymiselleen, hänelle selkiintyy, mitä kohti hän on omassa elämässään kulkemassa. Aikuisen tulee kyetä tarkastelemaan nuoren mahdollisuuksia selvittää itsenäisestä elämästä, vaikka tavoitteet eivät olisikaan aikuisen toiveiden mukaisia. Kun itsenäistymistavoitteet ovat rakentuneet nuoren todellisten kykyjen ja taitojen sekä voimavarojen pohjalta, tulee aikuisen tukea ja kunnioittaa niitä. He voivat yhdessä etsiä keinoja, miten tavoitteisiin on mahdollista päästä. (Myllykoski ym. 2004, 78–79.)

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä on listannut viisi keskeistä osa-aluetta, jotka ovat tärkeässä roolissa itsenäistyvän nuoren elämänvaiheessa. Osa-alueita ovat elämästä oppija, suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, arkipäivän pyörittäjä ja itsensä arvostaja. Näitä olemme havainnollistaneet kuvion yksi (1) avulla. Ne ovat niin sanottuja motivaatio-rooleja, jotka saavat nuoren toimimaan omien tavoitteiden suuntaisesti. Motivaatio-roolit antavat pohjan nuoren itsenäistymiselle. (Ylitalo 2011, 35–37.)

Kuvio 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä.

Vanhemmat ja ohjaajat pystyvät roolikartan avulla antamaan nuorelle palautetta hänen itsenäisyyteen liittyvissä asioissa ja arvioimaan, minkälainen käsitys nuorella itsellään on omista itsenäistymisiin liittyvissä asioissa. Työntekijä voi osoittaa nuorelle, mitkä asiat ovat menneet tavoitteiden suuntaisesti ja mihin osaluoksiin on syytä keskittyä enemmän. Kun nuoren taidot ovat kehittyneet tavoitteiden suuntaisesti, voidaan sanoa, että nuori on saavuttanut itsenäistymisen. (Ylitalo 2011,34–37.)

Lastensuojelunuoren oma osallisuus

Perustuslain 6 § mukaan lapsilla ja nuorilla on oikeus osallisuuteen. Lapsilla tarkoitetaan alle 18-vuotiaita kansalaisia. Perustana on YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 12.artikla, jonka mukaan osallisuus on yksi kaikkea viranomais-toimintaa läpäisevä perusoikeus. Lasten ja nuorten kohdalla viranomaisella on erityinen velvoite kohdella heitä tasa-arvoisesti yksilöinä ja antaa mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (THL 2015.)

Osallisuudella tarkoitetaan, että lapsi voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on ratkaisevaa, että hän voi olla osallisena itselle merkittävissä yhteisöissä. (THL 2015.) Lastenkodissa lapsen osallisuus on lastenkotiyhteisön arjen asioiden hoitoa ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lastenkotiyhteisön olisi hyvä jo omia rakenteita luodessaan ottaa huomioon, miten näitä taitoja pystytään harjoittamaan. Lastenkokousten ja erilaisten tehtävien jakaminen sekä toteuttaminen ovat vastuullisuuden ja osallisuuden harjoittelua. Ihmiset oppivat elämään yhdessä muiden kanssa sekä sitoutumaan yhteiskunnan normeihin osallistumisen kautta. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 98.)

Lastensuojelun lakisäätteistä ja moraalista velvollisuutta on toimiminen lapsen edun mukaisesti lasta koskevista asioista. Osallisuus on yhteisöön liittymistä, yhteisöön kuulumista ja siihen vaikuttamista. Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on ratkaisevaa itse olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä omassa yhteisössään. (Bardy 2013,149.)

Lastensuojelulaissa ensisijaisena pidetään lapsen aktiivista huomioimista ja mukaan ottamista koko lastensuojeluprosessin ajan. Häntä tulee tavata henkilökohtaisesti (Lsl/2007 29 §), suunnitelmat on laadittava yhteistyössä hänen kanssaan (Lsl/2007 30 §) ja lapsen tai nuoren kanssaan on keskusteltava hänen liittyvistä asioista. (Lsl/2007 53 §). Näin lapsen on helpompi ymmärtää, mitä aikuiset ajattelevat hänen tilanteestaan, mitä vaihtoehtoja on tarjolla ja miten lapsi voi itse vaikuttaa asioihinsa. (Bardy 2013,150.)

Eeva Timonen-Kallion (2010) kirjoittaman artikkelin mukaan lasten ja nuorten mielipiteen ilmaisun sekä osallisuuden vahvistaminen on keskeinen tavoite lastensuojelutyössä, mutta lapsilähtöisyyden idean mukainen työskentely ei kuitenkaan aina toteudu. Toisaalta myös lasten näkemysten kuulemiseen suhtaudutaan varovasti, koska pelätään lapsen liiallista vastuuttamista ja asettamista kohtuuttoman tilanteeseen vaikeissa perhetilanteissa. Omaan elämään osallisuus korostaa identiteettityötä. Tällöin asiakas ja työntekijä toimivat tasavertaisina yhteistyökumppaneina. Ammattilaisten tehtävänä on tarjota nuorelle mah-

dollisuuksia osallistua sekä kannustaa lapsia ja nuoria tuomaan esille heidän omia mielipiteitään. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 6-7.)

5.2 Elämänhallinta ja sen vaikutus nuoreen

Elämänhallinnan käsitteen on tuonut suomalaiseen yhteiskuntaan J.P. Roos vuonna 1987 (Paju & Vehviläinen 2001, 68). Alan tutkijat ovat määritelleet elämänhallintaa muun muassa sillä, minkälaiset ovat ihmisen stressinhallintatavat ja usko omasta pystyvyydestä. Elämänhallinnassa on kyse siitä, että ihminen uskoo voivansa säädellä omaan elämäänsä liittyviä asioita ja tapahtumia. Hallinnan tunteeseen liittyy myös se, että ihminen tajuaa ympäristön tapahtumat ymmärrettäviksi ja yhteisen arvojärjestelmän kannalta mielekkäiksi. (Pulkinen 1997,173.) Pärjäävyyden käsite elämänhallinnassa on osa nuoren itsenäisyyden tunnetta. Pärjäävyydellä viitataan elämänhallinnassa onnistumisiin ja selviytymisen tunteeseen. (Collins 2001, 281.)

Nuoren elämänhallinnassa on kyse keinoista selviytyä erilaisissa elämäntilanteissa, kyvystä nähdä oma tilanteensa realistisesti sekä tavoitteiden asettamisesta ja toimista niiden saavuttamiseksi. Tämä ei tarkoita että nuoren elämä olisi ongelmaton, vaan sitä, että hän kykenee toimimaan vastoinkäymisistä ja haasteista huolimatta, joita hän uudenlaisissa tilanteissa kohtaa. (Lämsä 2009, 37–38.) Nuorten elämänhallinnassa korostuvat lähellä olevien aikuisten, perheen, koulun ja ystäväpiirin vaikutukset. Näiden avulla nuori voi saada voimavaroja, joiden avulla elämä pysyy koossa. (Aaltonen ym.2003, 185–186.) Uusitalo (2007) korostaakin ihmissuhteiden merkitystä. Nuori ei opi arvostamaan itseään, jos hänellä ei ole läheisiä, joihin peilata itseään. Positiivisen palautteen merkitys on suuri. Kehittyäkseen psyykkisesti kestäväksi, nuori tarvitsee positiivista palautetta sekä aikuisilta että ikätovereiltaan. (Uusitalo 2007, 35–36.)

Elämänhallinnantunne vaikuttaa nuoren elämään monella tavalla. Ihminen ei pyri tekemään asioita, joita ei usko hallitsevansa. (Keltikangas - Järvinen 1999, 228.) Usko omasta pystyvyydestä auttaa vähentämään murehtimista sekä tu-

kee toimintaa, joka pyrkii muuttamaan ympäristöä suotuisammaksi (Pulkinen 1997,174).

Sisäinen elämäntilanne

Sisäisellä elämäntilannella tarkoitetaan nuoren tahtoa ja valmiuksia toimia oman hyvinvointinsa edistämiseksi. Nuoren itsetunto vaikuttaa sisäiseen elämäntilanteeseen, koska lähtökohtana on, että hän uskoo itseensä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen. Sisäisen elämäntilanteen väliin luetaan sosiaaliset suhteet, harrastukset ja perhe. Ponnistukset tavoitteiden saavuttamiseksi, kertovat vahvasta elämäntilanteen hallinnasta. (Aaltonen ym. 2003, 185–186.)

J.P. Roos (1987) määrittelee sisäistä elämäntilannetta siten, että ihminen kykenee sopeutumaan erilaisiin asioihin sekä pystyy katsomaan asioita positiivisella tavalla. Näiden lisäksi ihmisen tulisi uskoa siihen, että kaikki kääntyy parhain päin. (Roos 1987, 66.)

Ulkoinen elämäntilanne

Ulkoisella elämäntilannella tarkoitetaan nuoren pystyvyyttä vaikuttaa omiin olosuhteisiinsa elämässään. Ulkoisen elämäntilanteen kannalta on merkittävää, että nuori kokee olevansa aineellisesti ja henkisesti turvattu. Nuoren omat päämäärät, esimerkiksi koulutuksen, ammatin, ajokortin, työelämään sijoittumisen suhteen, luovat tunnetta oman elämäntilanteen hallinnasta. Itsenäistymisprosessissa työllä ja työelämään sijoittumisella on keskeinen merkitys. Työ mahdollistaa taloudellisen toimeentulon ja toisaalta työelämässä mukana oleminen on itsearvostuksen perusta. Työ jäsentää myös yksilön arkea ja ajankäyttöä. (Aaltonen ym. 2003, 185.)

Syrjäytyminen elämäntilanteen vastakohtana

Syrjäytyminen nähdään elämäntilanteen vastakohtana ja se liittyy vahvasti yhteiskunnalliseen osattomuuden kokemukseen sekä sosiaalisten, taloudellisten ja henkisten voimavarojen puutteeseen. Lasten ja nuorten kohdalla voidaan puhua syrjäytymisriskistä. Nuoruus nähdään syrjäytymisriskinä aikana, lyhy-

en ajanjakson aikana nuoruusvaiheessa tapahtuvien muutosten vuoksi. Syrjäytymisprosessiin vaikuttavat monet riskit ja niistä selviytyminen sekä hyvinvointipuutteiden kasautuminen. Arvioiden mukaan noin 2-5 prosenttia jokaisesta ikäluokasta on vakavassa syrjäytymisvaarassa. (Aaltonen ym. 2003,360–362.)

Elämänhallinnan puute ilmenee niin, ettei ihminen usko omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Pysyvä hallinnan menettäminen voi johtaa vetäytymiseen ja luovuttamiseen. (Miettinen & Kuitunen 1999,144.) Elämänhallinnan pettäessä nuorelle saattaa kehittyä syömishäiriöitä, läheisriippuvuutta, päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia (Vilko – Riihelä 2002, 575).

Kuviossa kaksi (2) kuvaamme mitkä asiat tuovat yksilölle elämänhallinnan tunnetta, milloin yksilö on syrjäytymisvaarassa sekä milloin yksilön katsotaan olevan syrjäytynyt.

Elämänhallinta	Syrjäytymisvaara	Syrjäytyminen
Hyvinvointi	Hyvinvoinnin puutteet	Huono-osaisuus
Hyvä elintaso	Elinolojen puutteet	Suhteellinen puuttuminen
Työ- ja toimintakyky	Sosiaaliset ongelmat	Poikkeavuus
Turvallisuus	Riskit	Turvattomuus

Kuvio 2. Elämänhallinta, syrjäytymisvaara, syrjäytyminen ja niiden käsitteitä. Lämsä 2009, 45.

Kiintymyssuhteen vaikutus nuoren elämänhallintaan

Psykiatri John Bowlby (1907–1990) kehitti teorian kiintymyssuhteista. Teorian mukaan lapsi kiintyy aikuisiin, jotka antavat hoivaa, ja hoiva täyttää tietyt ehdot. Kiintymys on tunneside, joka muodostuu lapsen ja henkilön välille ja jota lapsi pitää turvallisimpana. Lapsen kokiessa pelkoa tai uhattuna ollessaan hän turvautuu luotettavimpana pitämäänsä aikuiseen. Kiintymyssuhteen keskeisenä ajatuksena on, että kiintymyssuhteet kehittyvät joko turvallisiksi tai turvattomiksi varhaislapsuuden aikana ja sillä on merkittävä vaikutus lapsen sosiaaliseen, kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen. (Rusanen 2011, 27, 57.) Myön-

teiset kokemukset antavat lapselle kyvyn tuntea iloa ja onnea. Ongelmat kiintymyssuhteessa ovat puolestaan vahingoittavia lapsen kehitykselle ja altistavat myöhemmin ongelmille kuten käyttäytymishäiriöille, psyykkisille ongelmille sekä oppimisvaikeuksille. Riski syrjäytyä myöhemmällä iällä kasvaa. Kiintymyssuhteen laatu varhaislapsuudessa vaikuttaa myös nuoruuteen ja aikuisuuteen. Tämä voi näkyä aikuisiässä uusia ihmissuhteita muodostettaessa sekä turvattuutta ja avun tarvetta koettaessa. Turvallisen kiintymystyylin on havaittu olevan yhteydessä muun muassa parempaan sosiaaliseen menestykseen saman ikäisten parissa, parempaan oppimiseen, vähäisempiin mielenterveysongelmiin ja syömishäiriöihin sekä parempaan kykyyn auttaa muita sekä vastaanottaa apua ahdistavissa tilanteissa. (Rusanen 2011, 270.)

Sijoitetulla lapsella on usein vaikeuksia tunne-elämän, koulunkäynnin ja moraalisen kehityksen alueilla (Välivaara 2004,15). Hoito- ja kasvatustyössä sijaishuollossa lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen mahdollistuu vasta perhesuhteiden ymmärtämisen kautta. Lapsen ajatukset ja tunteet perhettään kohtaan ovat merkityksellisimpiä asioita hänen elämässään. Sijoituksen aikana perhesuhteissa koetut menetykset, pettymykset ja hylkäämiset tulevat väistämättä kohdattaviksi. (Niemelä 2005,70–72.)

Murrosiässä varhaiset tunnekokemukset nousevat uudelleen pintaan. Silloin aivot kypsyvät integroimaan eri alueiden sisältöä ja niiden suhdetta omaan elämään. On tärkeää, että nuori osaa hahmottaa oman kokemuksensa ja uudenlaisen ymmärryksensä avulla elämänsä tapahtumia. Siten hän kykenee vähitellen hyväksymään oman elämänsä sekä itsensä. Olennaista on, että sijaishoito paikan aikuiset antavat nuorelle kokemuksen että hänestä huolehditaan. Erityisen tärkeää se on silloin, kun nuori ei palaa vanhempiansa luo, vaan aloittaa itsenäisen elämän omillaan. Jokainen aikuistuva nuori tarvitsee perheen turvaa, pohjaa, josta irtautua ja johon voi välillä palata. Sijaishuollossa olevilta lapsilta odotetaan paljon enemmän pärjäämistä 18-vuotiaana kuin omilta lapsilta. (Niemelä 2005,70–72.)

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan varhaisten hoivakokemusten sekä myös korvaavien kokemusten merkitystä. Ihmisen elämän aikana on lukuisia mahdollisuuksia korvaaviin kokemuksiin. (Kalland 2004, 136.)

Itsenäistyvän nuoren arjen hallinta

Arjen taitojen hallinta on itsenäiseen ja omatoimiseen elämään liittyviä asioita (Myllykoski ym. 2004, 52). Niiden avulla nuori pystyy vaikuttamaan omaan elämäntilanteensa sekä osallistumaan yhteiskunnan toimintaan (Nuorisoasuntoyhdistys 2014). Arjen hallinnassa ei ole kyse pelkästä osaamisesta, vaan sisäisestä ja ulkoisesta elämäntilanteesta. Lähtökohtana arjen hallinnan taidoissa on luoda turvallisuutta fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella osa-alueella. Kun yksilö on kyennyt luomaan turvallisen olon arkeensa, pystyy hän kehittämään omaa identiteettiään sekä itsetuntoaan. (Kivelä & Lempinen 2010, 12.)

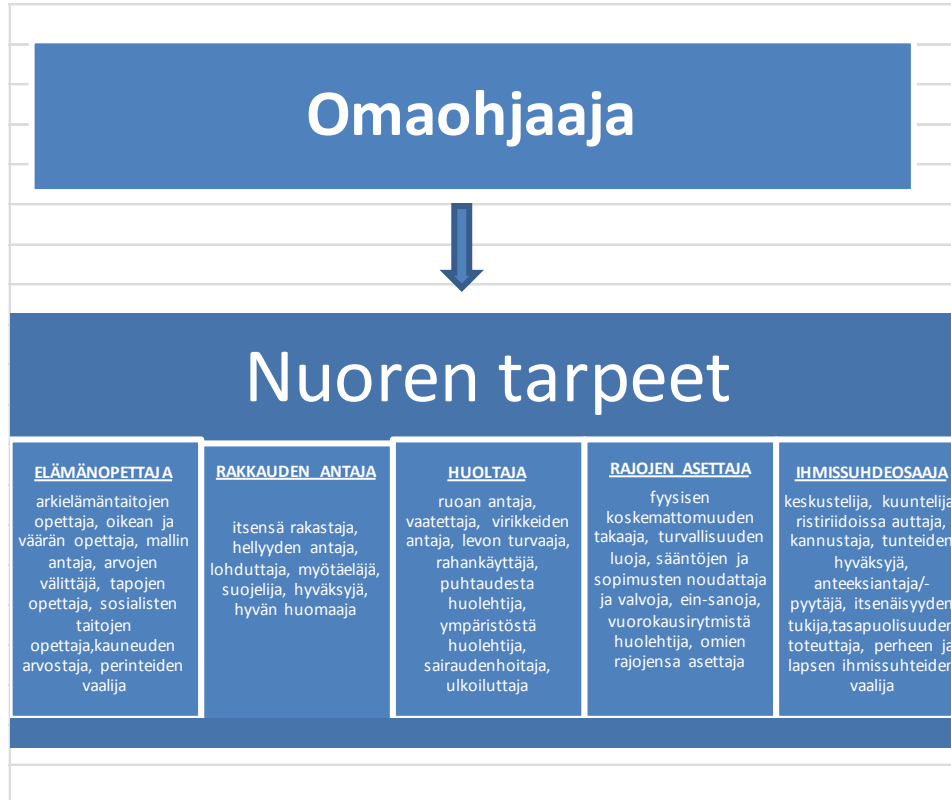
Koska nuoren itsenäistyminen ei tapahdu hetkessä, vaatii se harjoittelua pienin askelin kerralla. (Myllykoski ym. 2004, 53.) Arjen taitoja ovat muun muassa omasta hygieniasta huolehtiminen, ruoanlaitto ja siivous, oman talouden hallinta sekä työpaikan hankinta. Niistä selviytyminen vaatii rutiinien hallintaa, joka tuo myös fyysistä ja psyykkistä hyvän olon tunnetta. (Laaksonen 2004, 56.)

Arjen taitojen avulla nuori pystyy toimimaan kotona sekä lähiympäristössään. Kun nuori kykenee ottamaan vastuuta omista asioistaan sekä toiminnastaan, hän pystyy enemmän vaikuttamaan omiin asioihinsa. Näin nuori saa enemmän vapautta omaan elämäänsä sekä pystyy osoittamaan luottamusta läheisilleen. Itsenäistymistä arjen toiminnoissa on se, että nuori osoittaa halukkuutensa huolehtia omista asioistaan. (Myllykoski ym. 2004, 52–53.) Kun nuori huolehtii arjen tarpeistaan, hänelle jää voimavaroja tulevaisuuden suunnitteluun. Nuoren tyytyväisyys omaa itseään sekä elämäänsä kohtaan lisääntyvät. (Nyyti Ry 2010, 4, 43.)

5.3 Omaohjaaja nuoren itsenäistymisen tukena

Itsenäistyvän nuoren tukeminen on monivaiheista. Nuorten moninaiset ongelmat vaativat työntekijältä pitkää sitoutumista, ammatillisuutta ja aikuisuutta. Työntekijä voi usein tuntea itsensä riittämättömäksi ja usein ohjaajasta voi tuntua siltä, että nuori lähtee maailmalle liian ”raakileena”. Kuitenkin määrätietoinen suunnitelma auttaa ohjaajaa tekemään työtä nuoren itsenäistymisen tukemisessa. Nuorelle on tärkeää, että hän tuntee jo ennestään työntekijän, jonka kanssa hän jatkaa työskentelyä jälkihuollon aikana. Itsenäistymisen lähestyessä omaohjaaja valmistele nuorta oman elämänsä alkuun. Nuorella on usein ristiriitaisia tunteita omasta muutostaan ja hän ei ota tässä vaiheessa paljon kerralla tietoa vastaan. Sen vuoksi omaohjaajalla tulisi olla riittävästi aikaa keskustella nuoren kanssa asioista, jotka liittyvät hänen itsenäistymiseensä. Itsenäistyminen on sitä helpompaa mitä enemmän nuori tietää etukäteen muuttamiseen liittyvistä asioista. (Timonen-Kallio ym. 2000, 24, 50–51, 53.)

Sijaishuollossa olevalla nuorella saattaa olla useita eri tahoja, jotka huolehtivat nuoren tarpeista. Vanhemmuuden roolikartta selkiyttää, mitä osa-alueita kukin toimija voi hoitaa. Roolikartan avulla sijaishuollon omaohjaaja pystyy antamaan enemmän tukea nuorelle niillä osa-alueilla, joilla hänellä ilmenee puutteita. Sen avulla omaohjaaja pystyy selvittämään myös mikä on nuoren oma käsitys hänen itsenäistymistaidoistaan. Roolikartta on myös käytännöllinen sekä selkeä työväline omaohjaajalle, kun hän tarkastelee omaa toimintaansa suhteessa nuoreen. Silloin hän voi myös pohtia, onko hänen työotteensa oikeanlainen juuri kyseisen nuoren tarpeita ajatellen. (Ylitalo 2011, 22–24.) Kuvion kolme (3) mukaan omaohjaaja voi miettiä omaa toimintaansa suhteessa nuoreen ja vahvistaa niitä osa-alueita jotka nuorella on vielä epäselviä.

Kuvio 3. Omaohjaajan roolikartta. Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä.

Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan pitää myös omaohjaajan työn arvioinnin välineenä. Sen avulla ohjaaja pystyy saamaan uusia ideoita ja ajatuksia, miten voi kehittää itseään työssään nuorten parissa. Roolikartta on myös oivallinen verkostotyöväline moniammatillisen työryhmän kesken. Sen avulla jokainen työntekijä kykenee hahmottamaan nuoren kokonaistilanteen, mikä helpottaa työskentelyn aikataulutusta sekä suuntaa nuoren tuen ja ohjauksen tarpeita oikeasuuntaisesti. (Aho 2009, 91.)

6 KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN

6.1 Kehittämishankkeen aikataulu

Kehittämishankkeemme ajoittuu joulukuun 2014 ja marraskuun 2015 väliselle ajalle. Opinnäytetyömme jakaantuu ideointiin, suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin ja päättämiseen. Kuvio neljä (4) kuvaa kehityshankkeemme aikataulun.

Aikataulu	Menetelmät	Toimijat	Tuotos
2014-2015			
IDEOINTI			
Joulukuu	Keskustelua	Opiskelijat	Opinnäytetyöstä keskustelua
	Yhteydenotto Syliin	Opiskelijat, toimeksiantaja	Suullinen sopimus yhteistyöstä
Tammikuu	Palaveri	Opiskelijat, toimeksiantaja	Yhteistyösopimus, kehittämishanke
	Ideaseminaari	Opiskelijat, Ohjaava opettaja	Ideaseminaari
	Parityöskentely	Opiskelijat	Kehittämishankkeen suunnitelman kirjoitus
SUUNNITTELU			
Helmikuu	Miellekartta	Opiskelijat, toimeksiantaja, ohjaajat	Käsikirjan sisältö
	Parityöskentely	Opiskelijat	Kehittämishankkeen suunnitelman kirjoittaminen
	Opinnäytetyön suunnitelma	Opiskelijat, Ohjaavat opettaja, Vertaisarvioijat	Suunniteluseminaari
	Parityöskentely	Opiskelijat	Tietoperustan suunnittelu
Maaliskuu	Kirjallisuuden lukemista	Opiskelijat	Tietoperustan hankkiminen
	Parityöskentely	Opiskelijat	Käsikirjan ja käyttöoppaan suunnittelu
TOTEUTUS			
Huhtikuu	Parityöskentely	Opiskelijat	Tietoperustan kirjoittamista
	Kirjallisuuteen ja tutkielmiin tutustuminen	Opiskelijat	Kirjallisuuden lukemista
	Kirjoittaminen	Opiskelijat	Käsikirjan, käyttöoppaan ja tietoperustan kirjoittaminen
	Palaveri	Opiskelijat, toimeksiantaja	Palaute käsikirjan ja oppaan sisällöstä
Toukokuu	Kirjallisuuden lukemista	Opiskelijat	Tietoperustan kirjoittamista
	Parityöskentely	Opiskelijat	Käsikirjan ja oppaan raakaversiot
	Tietoperusta seminaari	Opiskelijat, Ohjaava opettaja, Vertaisarvioijat	Tietoperustaseminaari
	Viestintää	Opiskelijat, toimeksiantaja	Raakaversioiden sähköpostitus
Kesäkuu	Fokusryhmäkeskustelu	Opiskelijat, toimeksiantaja, ohjaajat	Keskustelu käsikirjan raakaversiosta
	Parityöskentely	Opiskelijat	Käsikirjan ja oppaan puhtaaksikirjoitus
	Viestintää	Opiskelijat, toimeksiantaja	Sähköpostitusta hankkeesta
Heinäkuu	Viestintää	Opiskelijat, toimeksiantaja	Sähköpostitusta hankkeesta
Elokuu	Parityöskentely	Opiskelijat	Valmis käsikirja ja opas
Syyskuu	Parityöskentely	Opiskelijat	Kehittämishankkeen raportointi
	Palaveri	Opiskelijat, toimeksiantaja	Käsikirjojen esittely ja hyväksyminen
	Palaveri	Opiskelijat, toimeksiantajat	Väliarviointi käsikirjasta ja oppaasta
	Palaveri	Opiskelijat, Toimeksiantaja	Palautekeskustelu
Lokakuu	Parityöskentely	Opiskelijat	Kehittämishankkeen raportointi
	Palaveri	Opiskelijat, Toimeksiantaja	Kehittämishankkeen arviointi ja käyttöön otto
	Tulosseminaari	Opiskelijat, Ohjaava opettaja, Vertais	Tulosseminaari
ARVIOINTI JA PÄÄTTÄMINEN			
Marraskuu	Parityöskentely	Opiskelijat	Kehittämishankkeen palautus kouluun
	Parityöskentely	Opiskelijat, Ohjaava opettaja, Vertaisarvioijat	Hyväksytty kehittämishankkeen raportti

Kuvio 4. Kehittämishankkeen aikataulu.

Aloitimme kehittämishankkeen ideoinnin joulukuussa 2014. Ideointi lähti liikkeelle otettuamme yhteyttä toimeksiantajaamme, koska halusimme tehdä kehittämishankkeen nuorten parissa työskenteleville. Hankkeen suunnittelun aloitimme tammikuussa 2015, jolloin määrittelimme kehittämishankkeeksemme käsikirjan laatimisen lastenkodissa asuville itsenäistyville nuorille sekä sen käyttöoppaan heidän omaohjaajilleen.

Tämän jälkeen lähdimme työstämään kehittämishankesuunnitelmaa, joka hyväksyttiin toimeksiantajalla sekä ohjaavalla opettajallamme. Hyväksytyt kehittämishankesuunnitelman jälkeen sovimme toimeksiantajan kanssa yhteisesti aikataulun, jonka mukaan kehityshankkeemme eteni. Sovimme yhteisiä tapauksia toimeksiantajan sekä Tukikoti Sylin ohjaajien kanssa. Hankkeen toteutuksen aloitimme heti aikatauluista sopimisen jälkeen. Toteutimme kehittämistyön helmi-elokuun aikana. Elokuun loppuun mennessä olimme saaneet luoduksi käsikirjan itsenäistyville nuorille sekä sen käyttöoppaan omaohjaajille. Tämän jälkeen luovutimme käsikirjan ja käyttöoppaan toimeksiantajalle, joka antoi ne Tukikoti Sylin ohjaajille luettavaksi sekä lähetti ne eteenpäin mainostoimistoon kuvitettavaksi.

Lopuksi arvioimme ja päätimme kehityshankkeemme. Kirjoitimme kehittämishankkeen raporttimme syys-lokakuussa 2015 ja marraskuussa palautimme sen Turun ammattikorkeakoulun opettajille hyväksyttäväksi. Toimitimme myös hyväksytyt raporttimme toimeksiantajalle täydentämään käsikirjan ja käyttöoppaan taustoja.

6.2 Menetelmät

Miellekartta

Kehittämishankkeen onnistumisen edellytys on, että jokaisella toimijalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä ja miten kehitetään. Se lisää yhteenkuuluvuutta ja sitoutuneisuutta kehittämishankkeeseen. Miellekartta eli Mind Mapping on todettu hyväksi ideoiden kehittelyvaiheessa. Se sopii ryhmätyöskentelyyn nopeutensa, yksinkertaisuutensa ja havainnollistamisen vuoksi. Miellekarttaa

voidaan toteuttaa perinteisesti paperille tai käyttämällä erilaisia ATK-sovelluksia. (Kananen 2013,66.)

Miellekartan avulla pyrimme määrittelemään asioita, joita nuoren kanssa olisi hyvä käydä henkilökohtaisesti läpi, ennen omaan kotiin muuttoa. Käytimme pohjana teoriatietoa sekä kokemusasiantuntijuutta. Keskustelun pohjana olivat Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymän itsenäistyvän nuoren- ja vanhemmuuden roolikartat. Ideat kehittyivät post-it-lappujen avulla sekä niistä syntyneiden muistiinpanojen pohjalta. Toinen meistä vei keskustelua eteenpäin ja toinen teki muistiinpanoja. Miellekartan ideointiin osallistui meidän opiskelijoiden lisäksi toimeksiantajamme sekä Tukikoti Sylin ohjaajia.

Fokusryhmäkeskustelu

Fokusryhmäkeskustelu on menetelmä, jolla kerätään toimijoiden käsityksiä asiasta, johon toivotaan muutosta ja jota halutaan kehittää. Ryhmän jäseniltä voidaan kysyä mielipidettä mm. tavoitteista, toimintamallien eduista ja haitoista sekä siitä, miten kehittämistoiminnassa edetään. Toimivassa ryhmässä on yleensä 6-8 toimijaa. Pienemmässä ryhmässä yksittäisen toimijan rooli saattaa yli korostua, kun taas suuremmassa ryhmässä tasavertainen osallistuminen vaikeutuu. (Toikko & Rantanen 2009,145.)

Fokusryhmää koottaessa on hyvä ensin määritellä tavoitteet, joihin haluaa saada vastauksia keskustelun avulla. Myös osallistujat on hyvä miettiä, jotta saataisiin mahdollisimman paljon tietoa tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Toimiva yhteistyö on osallistujien välillä tärkeää. (Ojasalo ym. 2014,112.)

Fokusryhmässä on hyvä, että vastuuhenkilöitä on kaksi. Toinen hoitaa keskustelun ohjaamisen ja huolehtii siitä, että kaikki ryhmäläiset pääsevät osallisiksi keskusteluun. Toisen tehtävänä on tehdä muistiinpanot kokouksesta. (Parviainen 2005,58.)

Fokusryhmässä, jonka järjestimme kesäkuussa, oli meidän lisäksi osallisina omistajat sekä kaksi ohjaajaa. Keskustelussa oli tarkoitus käydä läpi raakaversiota nuoren käsikirjasta ja sen käyttöoppaasta. Saimme konkreettista palautet-

ta siitä, mitä niistä heidän mielestään vielä puuttui ja mitä oli liikaa. Tarkoituksenahan oli, että käsikirjasta ja sen käyttöoppaasta olisi konkreettista hyötyä omaohjaajatyöskentelyyn. Toimeksiantajat olivat jo tässä vaiheessa kiinnittäneet erityistä huomiota kielioppiin ja kirjoitusvirheisiin.

Työntekijöiden osallistaminen kehittämishankkeeseen

Kehittämistoiminta edellyttää ihmisten aktiivista vuorovaikutusta ja osallistumista. Dialogiin perustuvan toiminnan avulla voidaan avoimesti miettiä kehittämistoiminnan perusteita, tavoitteita ja toimintatapoja. Osallisuuden kautta pyritään oppimaan toisilta heidän toiminnastaan sekä ollaan kiinnostuneita heidän mielipiteistään. (Toikko & Rantanen 2009, 89;93.)

Toimijalähtöisen kehittämisen lähtökohtana ovat kaikki tahot, jotka liittyvät kehitettävään asiaan. Kontekstuaalisesta suunnittelusta puhutaan silloin, kun yhdessä pyritään kehittämään jonkin palvelun käyttöä aidossa arjen toimintaympäristössä. (Toikko & Rantanen 2009,95.)

Osallistavana menetelmänä käytimme avointa dialogista keskustelua sekä yksilökeskusteluissa että pienryhmissä. Keskusteluissa keskityimme omaohjaajien näkemykseen siitä, mistä heille olisi konkreettista apua käytännön työssä sekä siihen, minkälainen työväline hyödyttäisi yhteistyökumppanin toimivuutta. Keskustelujen avulla saimme paremmin esiin yksittäisten työntekijöiden näkemyksiä lastensuojelunuorten tukemisesta.

Palaute käsikirjojen ensimmäisestä versiosta

Toimitimme käsikirjan ja sen käyttöoppaan ensimmäiset versiot toimeksiantajalle ja työyhteisölle luettavaksi kesäkuun 2015 alussa. Siitä saamamme suullinen ja kirjallinen palaute antoi suuntaa käsikirjan ja sen käyttöoppaan kehittämistyön jatkamiselle. Kehittämishankkeen aikana saatua arviointia voidaan käyttää uudelleen suuntaamiseen sekä uusien ideoiden ja näkökulmien tuottamiseen (Toikko & Rantanen 2009,114).

Tekstistä on hyvä pyytää palautetta loppuarvioinnin lisäksi myös kirjoitusprosessin eri vaiheissa. Tällöin voidaan varmistaa, että tuotoksen kehityssuunnasta

ollaan samaa mieltä toimeksiantajan kanssa. Saatua palautetta ja parannusehdotuksia voidaan käyttää tekstien prosessoinnissa, uusien tekstien laadinnassa sekä oman työn arvioinnissa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 129,138.) Palautteen avulla saimme muokattua tekstejä lopullista versiota varten.

6.3 Kehittämishankkeen vaiheet

Ideointi ja suunnittelu

Kehittämishanke lähti käyntiin opiskelijoiden keskustelulla tulevasta opinnäytetyöstä. Molemmilla meistä oli halukkuutta lähteä tekemään kehittämishanketta, joka koskisi lastensuojelunuria. Lähdimme markkinoimaan itseämme yksityiselle lastensuojeluyritykselle Tukikoti Syli Oy:lle joulukuussa 2014. Markkinointimme jälkeen sovimme palaverin tammikuulle 2015, jossa sovimme oppaiden tekemisestä. Palaverissa oli opiskelijoiden lisäksi mukana Tukikoti Sylin omistajat. Tällöin kirjasimme toimeksiantosopimuksen.

Kehittämistyö lähti liikkeelle miettimällä vastauksia neljään peruskysymykseen: kuka kehittää, mitä kehittää, miten kehittää ja miksi kehittää (Toikko & Rantanen 2009,13). Näiden kysymysten perusteella toimeksiantajamme toi esille käsikirjan kehittämisen nuorille sekä sen käyttöoppaan omaohjaajille. Heiltä puuttui sekä itsenäistyvän nuoren selkeä ja heidän tarpeitaan vastaava käsikirja että sen käyttöopas omaohjaajalle. Omaohjaajan käyttöoppaan avulla Turun ja Kaarinan toimipisteiden työntekijät saivat enemmän suunnitelmallisuutta itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyyn. Nuoren käsikirjan avulla jokainen itsenäistynyt nuori saisi entistä enemmän ohjaajan tukea ja ohjausta itsenäistä elämää suunniteltaessa. Kuvion viisi (5) avulla havainnollistamme miten kehittämishankkeemme lähti etenemään.

Kuvio 5. Kehittämistyön idea.

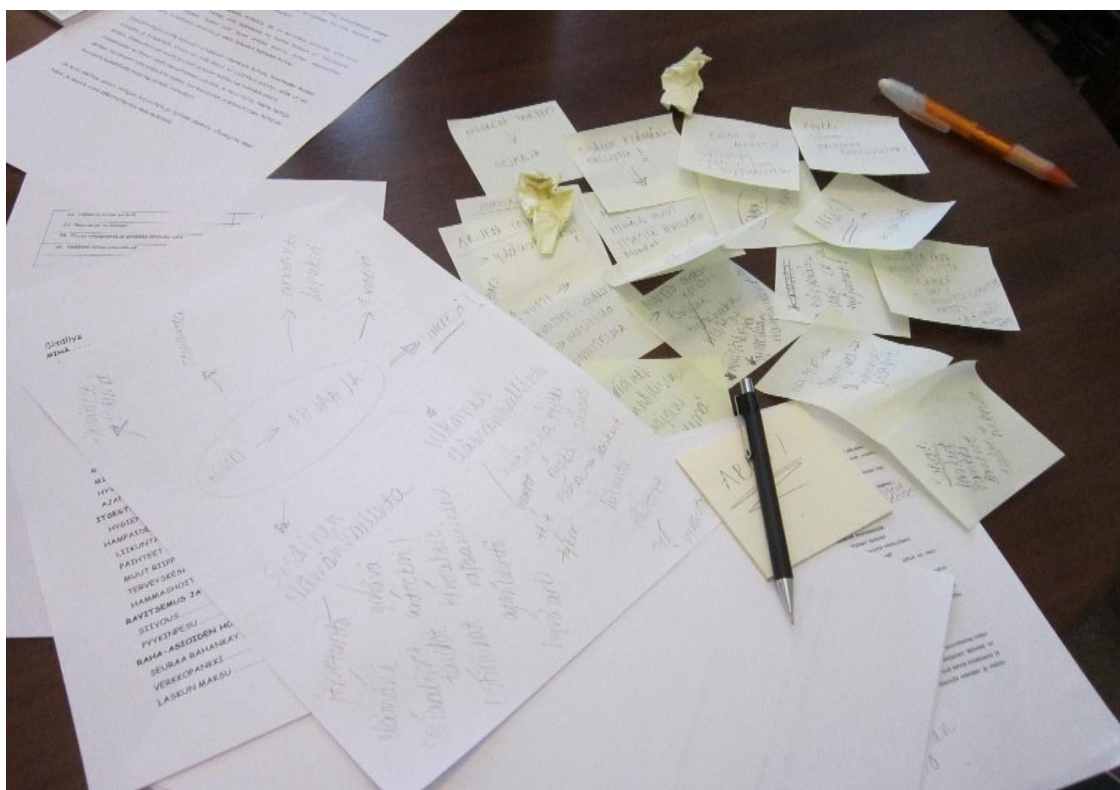
Helmikuussa 2015 palautimme opettajalle kehittämishankkeen suunnitelman. Esittelimme suunnitelman sekä alustavan tietoperustan opinnäytetyöseminaarissa ja toimeksiantajallemme.

Toteutus

Kehittämishankkeeseemme osallistui Tukikoti Syli Oy:n omistajat sekä kumman yksikön ohjaajia. Toteutimme kehittämistoimintaa miellekartan, fokusryhmäkeskustelun, palaverien sekä palautteiden pohjalta. Käsikirjojen kirjoittamisen toteutimme parityöskentelynä. Niiden kuvittamisen toteutti Tukikoti Syli Oy:n käyttämä mainostoimisto.

Toimeksiantajamme toi työyhteisön tietoon kehittämishankkeemme ja sen alustavan aikataulun. Toteutimme miellekarttapalaverin helmikuussa 2015. Tähän

palaveriin osallistui meidän lisäksi kaksi ohjaajaa sekä toimeksiantajamme. Kirjasimme miellekarttaa post-it -lappujen avulla. Valmiin miellekartan jälkeen valitsimme tärkeimpiä asioita ja käsitelimme niitä vapaamuotoisessa keskustelussa. Jokainen osallistuja sai keskustelun aikana tuoda esille omia mielipiteitään ja pidimme huolta että jokainen osallistuja sai myös puheenvuoron. Tämän lisäksi toinen opiskelijoista kirjoitti muistiinpanoja myöhempää dokumentointia varten. Kirjoitimme muistiinpanomme puhtaaksi ja lähetimme ne toimeksiantajalle luettavaksi. Kuva yksi (1) havainnollistaa palaveria, jossa ideoimme käsikirjan käyttöopasta omaohjaajalle.

Kuva 1. Käsikirjan käyttöopas, ideointia.

Toukokuussa palautimme käsikirjan ja käyttöoppaan ensimmäiset versiot luettavaksi toimeksiantajallemme. Toimeksiantajamme tulosti ne myös työyhteisön luettavaksi ja kommentoitavaksi. Kesäkuussa pidimme fokusryhmäkeskustelun, johon osallistui meidän opiskelijoiden ja toimeksiantajan lisäksi ohjaajia sekä Kaarinan että Turun toimipisteistä. Fokusryhmäkeskustelussa keskityimme nuorten sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan sekä niihin ohjaajien työkäytän-

töihin, jotka edistävät itsenäistävää nuorta oman elämänsä alkuun. Fokusryhmäkeskustelun jälkeen aloimme työstää käsikirjaa ja sen käyttöopasta lopulliseen muotoonsa. Kuva kaksi (2) esittää fokusryhmäkeskustelusta tehtyjä muistiinpanoja, joiden avulla lähdimme työstämään itsenäistävän nuoren käsikirjaa lopulliseen muotoonsa.

Kuva 2. Muistiinpanoja nuoren käsikirjan ensimmäisestä versiosta.

Kesä-heinäkuun aikana pidimme yhteyttä toimeksiantajaan sähköpostitse ja saimme korjausehdotuksia käsikirjaan. Elokuussa olimme kirjoittaneet käsikirjan ja sen käyttöoppaan lopulliseen muotoonsa ja syyskuussa esittelimme ne toimeksiantajallemme. Syyskuussa pidimme palaverin toimeksiantajan kanssa, jolloin he hyväksyivät lopullisen version oppaista. Lokakuussa pidimme käsikirjasta ja käyttöoppaasta palaute- ja arviointikeskustelun toimeksiantajan kanssa. Toimeksiantajamme oli tyytyväinen sekä käsikirjan että sen käyttöoppaan sisältöön ja lähetti ne mainostoimistoon kuvitettavaksi.

Päätttäminen

Kehittämishankkeemme päätösvaiheessa arvioimme hankkeemme tuotoksia. Tähän kuului muun muassa sisällön selkeys, ymmärrettävyys ja kattavuus sekä hankkeen hyödynnettävyys. Kehityshankkeemme sisällön kattavuus on työsämme laaja, ja olemme tyytyväisiä sisältöön. Hyödynsimme toimeksiantajamme asiantuntijuutta opinnäytetyömme aikana. Lopuksi pyysimme vielä toimeksiantajaltamme kirjallisen arvion hankkeestamme.

6.4 Aineiston hankinta ja dokumentointi

Raportointia tehdään koko toiminnallisen opinnäytetyöprosessin aikana. Sen perusteella lukijalle selviää työn tavoitteet, eri vaiheet sekä tulokset. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.) Seuranta ja dokumentaatio ovatkin tärkeässä roolissa koko hankkeen aikana. Niitä tukevat erilaiset muistiinpanot, opinnäytetyöpäiväkirja ja raportit. (Toikko & Rantanen 2009, 142–143.)

Opinnäytetyöpäiväkirja voi olla kuvallisessa tai sanallisessa muodossa ja siihen voi liittää erilaisia keskusteluja toimeksiantajan kanssa. Järjestelmällisesti kirjoitettu päiväkirja edesauttaa raportointia ja toimii myös apuna ammatillisessa pohdinnassa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 21–22.)

Kehittämishankkeemme aikana keräsimme dokumentaatiota tapaamisista laatiemme muistiinpanojen ja sähköpostiviestien pohjalta. Käytimme miellekarttaa konkreettisena materiaalina käsikirjaa ja sen käyttöopasta tehdessämme. Miellekartan kokosimme jo hankkeen alkuvaiheessa yhdessä toimijoiden kanssa. Fokusryhmäkeskustelun avulla hankimme tietoa nuorten itsenäistymisen ja ohjaajien työskentelytapojen kannalta oleellisista asioista. Sen pohjalta saimme korjattua käsikirjan ja käyttöoppaan ensimmäiset versiot lopulliseen muotoonsa. Lisäksi pidimme kumpikin opinnäytetyöpäiväkirjaa koko prosessin ajan. Päiväkirjaan kokosimme omia ajatuksiamme hankkeeseen liittyen. Hyödynsimme raporttia kirjoittaessamme omia muistiinpanojamme sekä molempien opinnäytetyöpäiväkirjoja. Saimme niistä hyvän kirjoittamisen apuvälineen koko opinnäytetyöprosessimme ajaksi.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TUOTOS

7.1 Käsikirjan ja sen käyttöoppaan sisältö ja rakenne

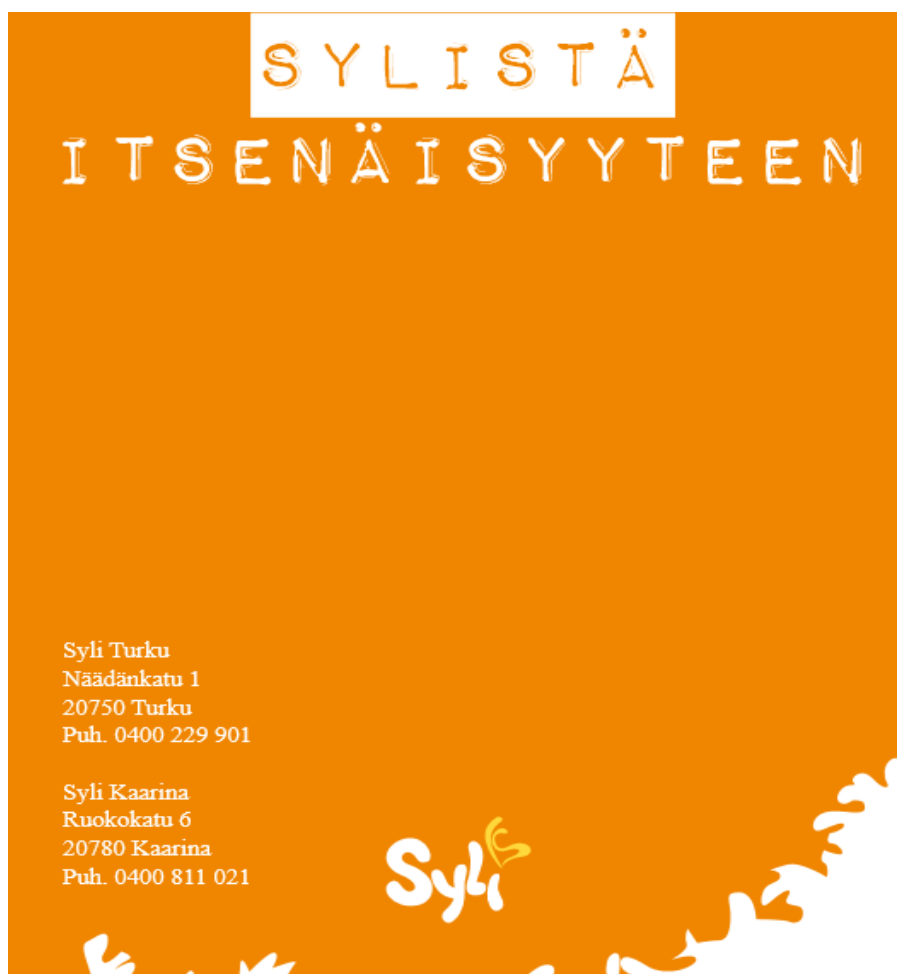
Lähdimme kokoamaan nuoren käsikirjaa itsenäistyvän nuoren roolikartan pohjalta, jonka Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt. Tämän roolikartan pohjalta lähdimme yhdessä toimeksiantajan kanssa pohtimaan käsikirjan sisältöä. Roolikartan lisäksi luimme elämönhallintaan liittyvää kirjallisuutta ja tutustuimme jo olemassa oleviin nuorten itsenäistymisoppaisiin, kuten Nyyti Ry:n Elämäntaitokurssiin, Umbrella-projektiin sekä erilaisiin elämönhallinnan oppimateriaaleihin esimerkiksi Friski-käsikirjaan.

Käsikirjan keskeinen sisältö keskittyy sisäiseen ja ulkoiseen elämönhallintaan. Itsenäistyvän nuoren käsikirjan on tarkoitus auttaa nuorta pohtimaan omaa itsenäistymisprosessiaan. Sisäisessä elämönhallinnan osuudessa nuori käy läpi omaa elämäntarinaansa, miettii omia vahvuuksia ja tunteita sekä pohtii omia unelmiaan. Hän miettii omia sosiaalisia taitojaan, palautteen antamista ja vastaanottamista. Lopuksi nuori kartoittaa omaa lähiverkostoaan ja suunnittelee omaa ajankäyttöään. Ulkoisen elämönhallinnan osuus puolestaan keskittyy itsestä huolehtimiseen, ravitsemukseen ja kodinhoitoon, raha-asioiden hoitamiseen, työnhakuun ja virastoissa asiointiin. Käsikirjan loppuosa koostuu asioista, joista nuoren on hyvä tietää muuttaessa omaan kotiinsa, muuttajan muistilistasta ja nuorelle hyödyllisistä nettilinkeistä.

Myös ohjaajan käyttöoppaan pohjana oli Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymän vanhemmuuden roolikartta. Pohdimme, mitä vaille lastenkotinuori on jäänyt, suhteessa vanhempien kanssa asuviin nuoriin. Ajattelimme roolikartan lähtevän nuoren tarpeista ja siitä, miten omaohjaaja voi olla tukemassa niitä. Tämän tueksi luimme tutkimuksia ja kirjallisuutta kiintymyssuhteen vaikutuksesta nuoren elämönhallintaan sekä omaohjaajan merkityksestä sijaishuollossa.

Keskustelimme myös Tukikoti Sylin ohjaajien kanssa omaohjaajan tärkeydestä sijoitetun nuoren elämässä ja siitä, mitkä asiat heidän työssään korostuvat.

Ohjaajalle tarkoitetussa käyttöoppaassa on itsenäistyvän nuoren elämänvaiheen tärkeitä osa-alueita, joita nuoren kanssa käydään läpi. Käyttöoppaassa on konkreettisia esimerkkejä, miten nuoren kanssa keskitytään ravitsemukseen, kodinhoitoon, raha-asioiden hoitamiseen, työnhakuun ja virastoissa asiointiin. Lopussa on vielä muistilista kotikunnan palveluista sekä taulukko, johon kirjaan yhdessä nuoren kanssa läpikäytyt asiat. Kuvissa kolme–kymmenen (3-10) on käsikirjan ja käyttöoppaan kansilehdet, johdannot ja sisällysluettelot, joista ilmenee nuoren käsikirjan ja ohjaajan käyttöoppaan sisältöä.

Kuva 3. Nuoren käsikirjan kansilehti.

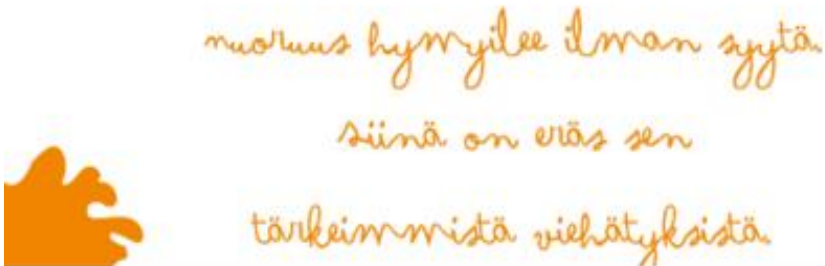
KOHTI OMAA KOTIA

Itsenäistymisvaiheessa oleva nuori tarvitsee monenlaista tukea. Itsestä huolehtiminen, omien voimavarojen tunnistaminen ja luottaminen omaan selviytymiseen lisää turvallisuuden tunnetta. Sylin ohjaaja auttaa ylläpitämään itsenäistymistä tukevaa suuntaa tavoitteellisesti.

Arjen hallinta on jokapäiväisen elämän taitoja ja tietoja, joita jokaisen nuoren kannattaa harjoitella ennen omaan kotiin muuttoa. Itsenäistyminen on sitä, että kykenee huolehtimaan omista asioista ja ottaa niistä vastuun. Voi olla itsenäinen vaikka pyytää apua ja neuvoja aikuiselta. Itsenäistyminen on yksilöllistä. Yhteistä on se, että mitä enemmän on valmiuksia, sitä helpompaa on toimia eri tilanteissa. Arjessa on hyvä olla säännöllinen päivärytmi. Rutiinit auttavat arjen hallinnassa. Ruokailu, liikunta, uni, harrastukset ja vapaa-aika rytmittävät päivää. Sujuva säännöllinen arki tukee hyvinvointia.

Elämäntaitojen hallinta helpottaa arkipäivän tilanteiden sujumista. Eteen tulee myös ikäviä tai yllättäviä asioita, jotka ovat osa elämää. Vastoinkäymisistä selviää kun luottaa siihen, että asiat järjestyvät ja apua on saatavilla. Elämäntaitoja opetellaan vähitellen ja ne auttavat saavuttamaan unelmia ja tavoitteita.

Kuva 4. Nuoren käsikirjan johdanto.

SISÄLLYS

KOHTI OMAA KOTIA

MINÄ

Elämäntarinani

Voimavarani

Tunteeni

MINÄ JA MUUT

Sosiaaliset taidot

Ystävänä

Palautteen antaminen ja vastaanottaminen

Anteeksiantaminen ja pyytäminen

Kontaktien rajaaminen

VERKOSTONI

Verkostokartta

Verkostoni yhteystiedot

HYVÄ PÄIVÄ JA HYVÄ ARKI

Ajankäytön suunnittelu

ITSESTÄÄN HUOLEHTIMINEN

Hygienia

Hampaiden hoito

Liikunta

Päihteet

Muut riippuvuudet

TERVEYSPALVELUT

Terveyskeskus

Hamnashoitolat

RAVITSEMUS JA RUOANLAITTO

Kuva 5. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo.

KODINHOITO

Siivous

Pyykinpesu

RAHA-ASIOIDEN HOITAMINEN

Rahankäytön seuraaminen

Rahankulutuksen kuukausiseuranta

Budjettilaskuri

Verkkopankki

Laskun maksu

E-Lasku

Mobiilipankki

Laskujen maksaminen ajoissa

TYÖNHAKU

Työnhakijana

Työnhaun verkostoni

Puhelinkäyttäytyminen työnhaussa

Työhakemus

Verokortti

Nuorten työhakemusmalli

Curriculum vitae, CV

VIRASTOSSA ASIOIMINEN

Asiainnin harjoittelu

Kela

Henkilöllisyystodistuksen ja passin hakeminen

Työvoimatoimisto

Tärkeät paperit

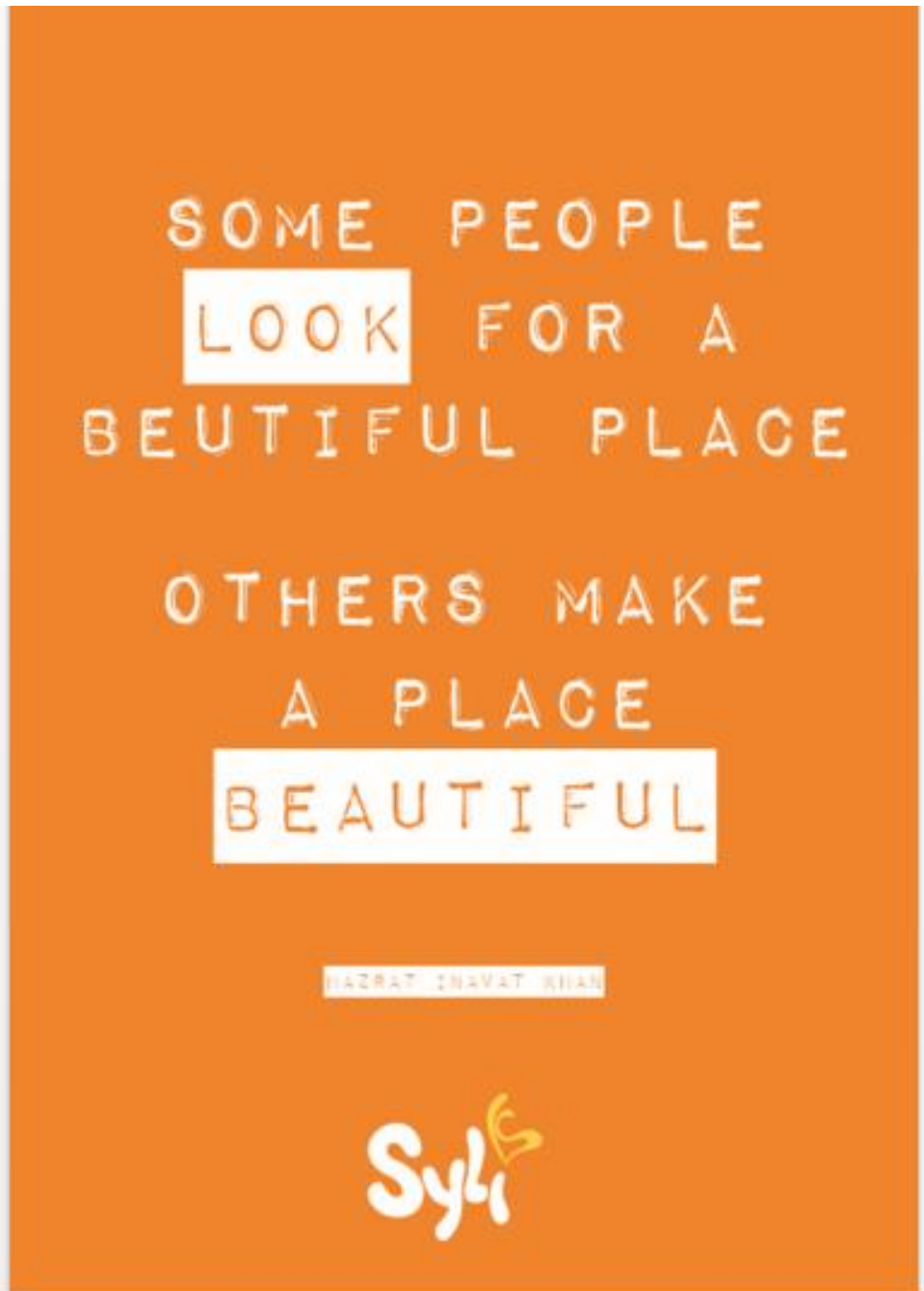
Kuva 6. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo.

OMAA KOTIEN

Asunnon hankinta
Vuokralaisen oikeudet
Mitä vuokrasopimuksessa voidaan sopia?
Vuokrasopimuksen päätyminen
Vuokrasopimuksen purkaminen ja häätö
Huoltoyhtiö
Vuokra-asunnon järjestyssäännöt
Muuttoilmoitus
Kotivakuutus
Sähkösopimus
Nettiyhteydet kuntoon
Tarkista palovaroitin
Vesi virtaamaan

MUUTTAJAN MUISTILISTA**HYÖDYLLISIÄ PUHELINNUMEROITA JA LINKKEJÄ**

Kuva 7. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo.

Kuva 8. Ohjaajan käyttöoppaan kansilehti.

SISÄLLYS

KOHTI OMAA KOTIA	3
NUOREN ITSENÄISTYMISSPROSESSIN	
TÄRKEITÄ OSA-ALUEITA	4
Elämästä oppija	5
Suhteiden hoitaja	6
Rajojen asettaja	7
Arkipäivän pyörittäjä	7
Itsensä arvostaja	8
RAVITSEMUS JA RUOANLAITTO	8
KODINHOITO	9
RAHA-ASIOIDEN HOITAMINEN	12
TYÖNHAKU	13
VIRASTOSSA ASIOIMINEN	14
MUISTILISTA KOTIKUNNAN PALVELUISTA	15
VUODEN MITTAINEN TYÖSKENTELY	16

Kuva 9. Ohjaajan käyttöoppaan sisällysluettelo.

- En ole koskaan tavannut yhtäkään ihmistä, jolta ei jotain voisi oppia -

KOHTI OMAA KOTIA

Itsenäistymisvaiheessa oleva nuori tarvitsee monenlaista tukea. Itsestä huolehtiminen, omien voimavarojen tunnistaminen ja luottaminen omaan selviytymiseen lisää turvallisuuden tunnetta. Sylin ohjaaja auttaa nuorta ylläpitämään itsenäistymistä tukevaa suuntaa tavoitteellisesti. Myönteisen kehityksen jatkumista tuetaan ja arvioidaan, minkälaista tukea nuori tarvitsee elämäänsä.

Nuoren lähtöä Sylistä itsenäiseen elämään valmistellaan riittävän varhaisessa vaiheessa. Nuorta ohjataan asettamaan omia tavoitteita, jotta hänelle selkiintyy mitä kohti hän on omassa elämässään kulkemassa. Nuori ja oma-ohjaaja suunnittelevat työskentelytavat huomioiden nuoren taidot ja voimavarat sekä etsivät keinoja tavoitteiden toteutumiseksi.

Katso uskoen ylöspäin,
rakkaudella sivullepäin,
kiittäen taaksepäin
ja toivoen eteenpäin.

NUOREN ITSENÄISTYMISSPROSESSIN TÄRKEITÄ OSA-ALUEITA

Itsenäistyvän nuoren elämänvaiheessa on viisi keskeistä osa-aluetta, jotka ovat tärkeässä roolissa itsenäistymisprosessin aikana. Näitä ovat elämästä oppija, suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, arkipäivän pyörittäjä ja itsensä arvostaja.

Nuoren kanssa käydään yhdessä läpi nämä eri osa-alueet, joiden pohjalta asetetaan tavoitteet nuoren itsenäistymisprosessille. Näitä tavoitteita tarkastellaan yhdessä nuoren kanssa säännöllisin väliajoin, miten niihin on päästy ja mihin tulisi vielä kiinnittää huomiota.

Kuva 10. Ohjaajan käyttöoppaan johdanto.

Käsikirjan ja käyttöoppaan sisällöt on kirjoitettu helposti luettavaan muotoon. Rakenteissa kiinnitimme huomiota sisältöjen kannalta oleelliseen järjestykseen sekä kappaleiden pituuteen.

Toimeksiantajan toiveesta käsikirjat on laadittu sähköiseen muotoon. Sähköinen versio on tallennettu Document (docx) muotoon, jotta sen saa helposti tulostettua ja muokattua mahdollista jatkokehittämistä varten.

Sähköisen muodon lisäksi mainostoimiston kuvittamat oppaat on tallennettu Portable Document Format (PDF) muotoon, jolla voidaan varmistaa alkuperäisen tuotoksen ulkoasun säilyminen. Tämä tallennusmuoto on vain Tukikoti Sylin sekä meidän opiskelijoiden käytössä.

7.2 Käsikirjan ja sen käyttöoppaan hyödynnettävyys ja käyttömahdollisuudet

Nuoren käsikirjassa on huomioitu se, että sitä voidaan lähteä täyttämään jo sijoituksen alkutaipaleesta lähtien, koska sen alku koskee sisäistä elämänhallintaa. Käsikirja on koottu kansion muotoon ja siihen voidaan koota nuorelle tärkeitä itsenäistymiseen liittyviä asioita. Näin kaikki tärkeät paperit ovat tallessa yhdessä kansiossa. Lisäksi käsikirjan lopussa oleva muuttajan muistilista antaa nuorelle jatkossakin tärkeää tietoa muuttamisesta. Ohjaajalle tarkoitetun käsikirjan käyttöopas voidaan liittää osaksi Tukikoti Syli Oy:n perehdytyskansiota, koska sitä voidaan soveltaa myös nuorempien lasten tukemiseen. Sekä nuoren käsikirja että sen käyttöopas tuovat lisää suunnitelmallisuutta omaohjaajan työhön nuoren itsenäistymisen tukemiseksi.

Toimeksiantajamme otti käsikirjan ja käyttöoppaan heti käyttöön niiden valmistuttua, mutta käyttökokemuksista saamme itse tietoa vasta myöhemmin. Voimme myös itse hyödyntää hankkimaamme tietoa työskennellessämme nuorten parissa. Toimeksiantajan ja opiskelijoiden yhteisen mielipiteen perusteella käsikirjoja ei liitetä opinnäytetyön raporttiin. Näin käyttöoikeus jää vain Tukikoti Syli Oy:lle sekä opiskelijoille.

8 ARVIOINTI JA POHDINTA

8.1 Kehittämishankkeen arviointi

Tässä luvussa arvioimme hankkeen tuotosta ja toteutusta. Lisäksi arvioimme omaa ammatillista kasvuamme hankkeen aikana. Arvioinnin kohteena ovat yhteistyö toimeksiantajan kanssa, kehittämismenetelmät sekä tuotos. Saimme hankkeen aikana suullista palautetta toimeksiantajaltamme ja lopuksi pyysimme vielä kirjallisen palautteen hankkeestamme.

Arviointi kehittämishankkeen toteutuksesta

Kehittämishankkeessa toteutus pyritään rajaamaan sekä kohdentamaan mahdollisimman tarkasti (Toikko & Rantanen 2009,59–60). Hankkeemme tavoitteena oli laatia käsikirja sijaishuollossa asuvalle itsenäistyvälle nuorelle sekä sen käyttöopas heidän omaohjaajalleen. Suunnitelmassa tuli huomioida erityisesti lastensuojelunuorten tarpeet. Käsikirjan ja sen käyttöoppaan piti olla helposti luettava ja ymmärrettävä sekä konkreettisesti hyödynnettävissä oleva.

Kehittämishankkeen alkuvaiheessa ajatuksenamme oli haastatella nuoria, jotka olivat itsenäistyneet Tukikoti Sylistä. Huomasimme kuitenkin, kuinka tärkeää rajaaminen on myös opiskelijoiden oman ajankäytön hallinnassa. Sen vuoksi päädyimme tekemään yhteistyötä vain toimeksiantajien ja ohjaajien kanssa.

Pystyimme hankkeemme aikana käyttämien menetelmien avulla saavuttamaan sille asetetut tavoitteet. Miellekartta, fokusryhmäkeskustelu ja palautepalaveri olivat menetelmiä, joiden avulla saimme kerättyä materiaalia ja hyödynnettyä kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä.

Arviointi kehittämishankkeen tuotoksesta ja jatkokehittäminen

Onnistuneen kehityshankkeen edellytyksenä ovat hankkeen tarve, selkeät tavoitteet sekä hankkeen toteutus (Heikkilä 2008, 130). Kysymykset, joihin kehit-

tämistyössä haimme ratkaisua, olivat lastensuojelunuoren itsenäistymisen tukeminen sekä miten omaohjaaja pystyy vastaamaan itsenäistyvän nuoren tarpeisiin. Hankkeellamme oli selkeät tavoitteet. Ensimmäinen tavoitteemme oli luoda selkeä ja helposti luettava käsikirja itsenäistyvälle lastensuojelunuorelle ja toinen tavoitteemme oli luoda omaohjaajalle toimiva sekä suunnitelmallinen työkäytäntö itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Tähän tavoitteeseen mielestämme pääsimme hyvin. Emme kuitenkaan tässä vaiheessa pysty arvioimaan, miten käsikirja käytännössä tukee nuoren itsenäistymisprosessia, koska emme itse ole käsikirjaa nuorten kanssa käyneet läpi. Samoin tässä vaiheessa on hankalaa arvioida omaohjaajan työkäytäntöjä, koska ne otetaan vasta käsikirjan ja käyttöoppaan valmistuttua käyttöön, ja nuoren itsenäistymisprosessin tukeminen on aikaa vievää työtä. Heikkilä (2008) kirjoittaakin kirjassaan, että usein kehittämishankkeen hyödyt näkyvät vasta tulevaisuudessa. Opimme kuitenkin itse paljon sekä lastensuojelusta että kehittämishankkeessa tehtävästä työstä.

Kehittämishankkeestamme olisi hyvä tehdä myöhemmässä vaiheessa tutkimus tai kysely, onko käsikirjojen käytöstä ollut hyötyä Tukikoti Sylin omaohjaajille sekä itsenäistyville nuorille. Tutkimuksessa voisi pohtia ovatko käsikirja ja käyttöopas käyttökelpoisia sellaisenaan, vai tulisiko niitä muokata. Lisäksi olisi mielenkiintoista haastatella nuoria, jotka ovat itsenäistyneet Tukikoti Sylistä. Kokiivatko nuoret, että he saivat riittävästi tukea omaohjaajalta itsenäistymisprosessissaan, kävivätkö he omaohjaajan kanssa perusteellisesti läpi käsikirjaa ja oli-ko siinä riittävästi tietoa itsenäisen elämän aloittamiseen?

8.2 Kehittämishanke ammatillisesta näkökulmasta

Tässä osiossa pohdimme kehittämishankettamme ammatillisesta näkökulmasta. Arvioimme aiheen ajankohtaisuutta sekä kehittämishankettamme sosionomien (AMK) ammattiosaamisen näkökulmasta.

Sosiaalialan arvopohja koostuu ihmisen kunnioittamisesta sekä oikeudenmukaisuudesta. Sosionomit ovat arjen asiantuntijoita, tukien ihmisiä erilaisissa arkielämän tilanteissa. Työn haasteena on saada ihmiset löytämään omia voima-

varojaan hyvinvointinsa parantamiseksi. Sosionomi voi työssään edistää ja tukea yksilön omaa panosta voimaantumislle. (Mäkinen ym. 2009, 64, 132.)

Dialogisessa vuorovaikutuksessa sekä työntekijän että asiakkaan keskinäinen vuorovaikutus on tärkeää. Dialogisuus sosionomin työssä on kahden osapuolen tasavertaista vuorovaikutusta. Toisen osapuolen yksilöllisyyttä ja määräysvaltaa omaan elämäänsä tulee kunnioittaa. (Mäkinen ym. 2009, 138.)

Suunnitelman sisältö tukee dialogisen ja ihmisen kunnioittamisen työn tavoitteita, sillä siinä on huomioitu jokaisen yksilöllisyys sekä vastavuoroinen asiakkaan kohtaaminen. Näin voidaan ehkäistä lastensuojeluasiakkaiden syrjäytymistä. Sijaishuollossa nuoren tukeminen itsenäiseen elämään on ensiarvoisen tärkeää. Näin tuetaan nuoren omaa uskoa selviytymisestä omassa elämähallinnassaan. Nuoren käsikirja antaa nuorelle mahdollisuuden tarkastella sisäistä ja ulkoista elämähallintaansa, jotta hän saisi uskon omasta pystyvyydestään.

Opiskelijoiden ammatillinen kasvu

Kehittämishanke sekä käsikirjan ja sen käyttöoppaan laatiminen on ollut meille merkityksellistä. Olemme käyttäneet niiden laadinnassa hyväksi opiskelun aikana kertynyttä tietoa, hankkimaamme tietoperustaa ja omaa elämäkokemustamme. Raporttia kirjoittaessamme olemme perehtyneet lastensuojeluun, elämähallintaan, nuoren kehitykseen sekä itsenäistymiseen. Ammatillaisen tulisi osata soveltaa ja hyödyntää osaamistaan työelämässä ja koemme että olemme saaneet paljon hyödyllistä tietoa nuorten kanssa työskentelyyn.

Olemme itse vastanneet kehittämistyöstä ja sen myötä olemme oppineet yhteistyön ja vuorovaikutuksen merkityksen sosionomin työssä. Myös tiimityötaitomme ovat kehittyneet, koska teimme opinnäytetyömme parityönä.

Me opiskelijat olemme temperamentiltamme erilaisia. Kehittämishankkeemme alkuvaiheessa pidimme sitä haasteena, mutta työn edetessä pystyimme kääntämään sen voimavaraksemme. Toinen meistä on rauhallisempi ja toinen puskee työtä eteenpäin tiukalla aikataululla. Kehittämishankkeemme aikana oli jaksoja, jolloin teimme pitkiä päiviä hankkeemme parissa, mutta opimme pitämään

työskentelystä myös vapaapäiviä. Olemme pystyneet luottamaan siihen, että kumpikin meistä panostaa opinnäytetyöhömmä ja saatamme yhdessä hankkeen ajallaan loppuun.

Koemme myös, että ikämme ja elämäkokemuksemme ovat vieneet hankettamme eteenpäin. Olemme peilanneet omia kokemuksiamme itsenäistyvän nuoren tukemisessa suhteessa sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Tämän kautta olemme huomanneet omaohjaajan tärkeyden nuoren elämässä. Sosionomin työssä on tärkeää, että pystyy tukemaan ihmisiä arkielämän erilaisissa tilanteissa sekä pulmissa. Ihmisen arkeen kuuluvat toiset ihmiset ja vuorovaikutus heidän kanssaan sekä tunne siitä, että on osa yhteiskuntaa. Arki jäsentää ihmisen elämän.

Tämän kehittämishankkeen aikana olemme opetelleet lastensuojelutyötä sekä tietoperustassa että käytännön harjoittelussa lastenkodissa ohjaajina. Olemme saaneet palautetta omasta tavastamme ohjata ja tukea lastensuojelunuria ja kehittäneet sitä ratkaisukeskeisempään sekä asiakasta voimaannuttavampaan suuntaan. Vaikka koko kehityshankkeemme aikana molemmat työskentelivät sosiaalialalla vuorotöissä, veimme hanketta eteenpäin vastuuhenkilön roolia omaksuen, kutsumalla toimeksiantajamme koolle erilaisia neuvonpitoja varten. Olemme vahvistuneet kestävässä prosessin erilaisia vaiheita, työskentelemään kiireen keskellä tiukan aikataulun puitteissa sekä perustelemaan erilaisia valintojamme.

LÄHTEET

Aalberg, V. & Siimes, M. 2007. Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aaltonen, M.; Ojanen, T.; Vihunen, R.; Vilen, M. 2003. Nuoren aika. 2., uudistettu painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Aarnio-Tervo, P.; Marttinen, E.; Passiniemi, R. 2010. Elämäntaitokurssi. Julkaisija Nyyti ry, Helsinki. Saatavana myös https://www.nyyti.fi/Elamantaitokurssin_osallistujan_opas.pdf

Aho, M. 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Teoksessa Tanskanen, I; Timonen-Kallio, E. 2009. (Toim.) Yliopisto paino Oy. Tampere; Juvenes Print

Bardy M. (toim.). 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print.

Collins, M. 2001. Viitattu 10.5.2015. Transition to adulthood for vulnerable youths: A review of research and implications for policy. The Social service Review 75, 2.

Finlex. 2015. Viitattu 20.2.2015. Ajantasainen lainsäädäntö: 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#a417-2007>.> Lastensuojelulaki>12 luku>jälkihuolto>75§

Finlex. 2015. Viitattu 20.3.2015. Ajantasainen lainsäädäntö: 13.4.2007/417. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>. > Lastensuojelulaki> 12 luku > jälkihuolto > 76§

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Kalland, M.2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti & al.(toim.): Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Helsinki: Tammi.

Kivelä, V. & Lempinen, J. 2010. Arki hallintaan. 2. Painos. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 1999. Hyvä itsetunto. 9. Painos. Porvoo: WSOY

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.

Kyrönseppä, U & Rautiainen J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: Werner Söderström Oy.

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa - hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M.(toim.): Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Laaksonen, S. (toim.). 2004. Jälkihuolto-opas. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laitonen, J.2006. Jälkihuoltokäytäntö Hämeenlinnassa. Jälkihuollon toteuttaminen ja jälkihuolto nuorten selviytymisen ja itsenäistymisen tukijana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalipedagogiikan pro gradu – tutkielma. Saatavana myös pdf: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93981/gradu01426.pdf?sequence=1>

Lastensuojelun keskusliitto 2004. Valtakunnalliset sijaishuollon laatuksiteerit. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Jyväskylä: Gummerus.

Lämsä A-L. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja tutkimus. Kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajakoulutuksen yksikkö. Oulun yliopisto 2009. Oulu: university press. saatavana myös pdf: <http://herkules oulu.fi/isbn9789514290213/>

Miettinen, M. & Kuitunen, M.1999. Elämänhallintaa ja elämänpolitiikkaa lisäluokalla. Teoksessa Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. Kuorelahti, M. & Viitanen, R.(toim.). Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Myllykoski, A-M.; Melamies, N.; Kangas, S. (Toim.) 2004. Itsenäistyyvä nuori ja ADHD. Juva: WS Bookwell Oy.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Niemelä H.2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Nuorisoasuntoyhdistys Ry 2013. Viitattu 8.5.2015. Taitava koti hanke. http://www.josna.fi/files/1214/2971/0007/Ohjausraportti_Taitava_koti.pdf

Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L.; Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: WSOY.

Nurmiranta, H.; Leppämäki, P.; Horppu, S. 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

- Nyyti ry. 2015. Elämänhallinta – henkinen voimavara. Viitattu 29.4.2015.
<https://www.nyyti.fi/tietoa/elamanhallinta/>
- Ojasalo, K.; Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. Uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro OY.
- Paju, P. & Vehviläinen J. 2001. Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen-
kitkat 1990-luvulla. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Parviainen, L.2005. Fokusryhmät. Teoksessa Ovaska, S; Aula, A & Marjaranta, P. (Toim.) Käy-
tettävyytutkimuksen menetelmät. Tampere: Tampereen yliopisto, 53–62.
- Pulkkinen, L. 1997. Oman elämän hallinnantuntu ja terveys. Teoksessa Lapsesta aikuiseksi.
Pulkkinen, L. (toim.). Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Puonti, A., Saarnio, T., Hujala, A (toim.).2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi
- Reinikainen, S. Vapautteen heitetyt. Sijaishuollosta itsenäistyminen eksistentiaalisena koke-
muksena. Viitattu 5.5.2015. Pro gradu-tutkielma. Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalityö. Hel-
singin yliopisto 2014.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153092/Kuvaja_Sosiaalityo.pdf?sequence=2
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä: Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Hel-
sinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki:
Edita Prima Oy.
- Scannapieco & Connell-Carrier & Painter. 2007. Viitattu 17.5.2015. Child & Adolescent Social
Work Journal. (5)24. 423–425.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Viitattu 11.3.2015. Huostaanotto.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/huostaanotto
- Sosiaali- ja terveysministeriö.2013. Viitattu 22.3.2015. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän
loppuraportti. [http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-
26809.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf)
- Tanskanen I. & Timonen-Kallio E. 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuoje-
lutyössä. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelun soveltaminen. Helsinki: WSOYpro.

THL 2015. Viitattu 23.5.2015. Lastensuojelun tilastoa. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa>

THL 2015. Viitattu 14.4.2015. Lastensuojelun käsikirja> Lasten osallisuus. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

THL 2015. Viitattu 11.2.2015. Lastensuojelun käsikirja> Mitä on lastensuojelu? <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Timonen – Kallio E., Manner R., Berglund K., Hukkanen R. & Caufield-Dow A. 2000. Itsenäisen elämän ABC. Umbrella-työkirja menetelmän käsikirja. Turku:Härmälä.

Toikko & Rantanen. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. Painos. Tampere. Juvenes Print Oy.

Tukikoti Syli Oy 2015. Viitattu 16.3.2015. Esitteet> Yleiset>. http://www.tukikotisyli.fi/images/syli_yleisesite_web.pdf

Uusitalo, T. 2007. Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Määttä Kaarina (toim.). Helsinki: Kirjapaja.

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2015. Viitattu 24.3.2015. Roolikartat> Itsenäistyneen nuoren roolikartta> <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2015. Viitattu 24.3.2015. Roolikartat>Vanhemmuuden roolikartta> <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Vilka, H & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilko-Riihelä A. 2001. Psyhyke. Psykologian käsikirja. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY.

Vääri, A. 2006. Viitattu 19.3.2015. Joku vähän tuupii- Käsityksiä lastensuojelun jälkihuollosta kahdessa Varsinais-Suomen kunnassa. Pro gradu-tutkielma. Kasvatustiede. Turku: Turun yliopisto. Saatavissa myös http://www.vasso.fi/images/stories/vasson_hankkeet/loppuneet/joku%20tuuppii.pdf

Ylitalo, P. 2011. Roolikartta. Vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Helsinki: Kuntatalon paino.

KUVIOT:

Kuvio 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Kuvio 2. Elämänhallinta, syrjäytymisvaara, syrjäytyminen

Kuvio 3. Omaohjaajan roolikartta

Kuvio 4. Kehittämishankkeen aikataulu

Kuvio 5. Kehittämistyön idea

KUVAT:

Kuva 1. Ideointi käsikirjan käyttöoppaasta

Kuva 2. Muistiinpanoja nuoren käsikirjan ensimmäisestä versiosta

Kuva 3. Nuoren käsikirjan kansilehti

Kuva 4. Nuoren käsikirjan johdanto

Kuva 5. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo

Kuva 6. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo

Kuva 7. Nuoren käsikirjan sisällysluettelo

Kuva 8. Ohjaajan käyttöoppaan kansilehti

Kuva 9. Ohjaajan käyttöoppaan sisällysluettelo

Kuva 10. Ohjaajan käyttöoppaan johdanto

LIITTEET:

Liite 1. Palautekysely

Palautekysely

- *Mitä mieltä olette kehittämishankkeen ideoinnista ja toteutuksesta?*

- *Miten yhteistyö mielestänne sujui?*

- *Miten tiedonkulku sujui kehittämishankkeen aikana?*

- *Muita huomioita ja ajatuksia...*

Kiitos vastauksestanne! Sari ja Kirsi

Palautekysely

